

Šebánek, Jindřich

## Zásady vydání českého diplomatáře

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.*  
1957, vol. 6, iss. C4, pp. [5]-28

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102646>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JINDŘICH ŠEBÁNEK

## ZÁSADY VYDÁNÍ ČESKÉHO DIPLOMATÁŘE

Úvahy o tom, jakých pravidel je třeba šetřit při dalším vydávání českého diplomatáře, tvoří dnes už víc jak deset let (t. j. od chvíle, kdy jsem se myšlenkou na toto vydání vážně začal zabývat, a dávno před tím, než byla r. 1954 Historickým ústavem ČSAV jeho příprava mému vedení také oficiálně svěřena) ústrojovou součást všech prací s diplomatářem souvisejících a prováděných na našem fakultním pracovišti.<sup>1</sup> V minulých letech jsme také jak já, tak i dr. S. Dušková, která se postupně vypracovala k velmi čestnému podílu na celém diplomatářovém díle, ve svých tiskem vydaných pracích v nejednom směru naznačili, co soudíme o některých otázkách sem spadajících, když jsme nejednou řešili problémy vlastní ráz diplomatáře přímo charakterisující.<sup>2</sup> Na vyzvání Historického ústavu ČSAV jsem sestavil velmi stručný nárys takových pravidel r. 1954 pro schůzi komise pro pomocné vědy historické při HÚ ČSAV, svolanou přímo za tím účelem, aby na ní bylo další vydávání diplomatáře s námi již meritorně projednáno a dohodnuto.<sup>3</sup>

Nyní, kdy ve smyslu těchto dohod přistupujeme již ke konečnému zpracování látky alespoň pro prvý z nové řady svazků našeho diplomatáře, který má být do r. 1960 již celý k tisku připraven a splnití diplomatářový úkol pro období let 1241—1253,<sup>4</sup> považuji za zcela nezbytné, abych zásady vydání českého diplomatáře publikoval v podrobnější formulaci, hlavně pak také (aspoň v té míře, jak je to dnes možno) v soustavném celku, a dal je takto k veřejnému posouzení.

Je dobře známo, že zcela obdobně považoval za potřebné předstoupit před veřejnost s programovým článkem o diplomatarii<sup>5</sup> také prvý vydavatel našeho diplomatáře, zvěčnělý můj učitel Gustav Friedrich, a to čtyři roky před tím, než se prvý sešit diplomatáře objevil na veřejnosti. Nezáleží věru na tom, zda tehdejším svým článkem chtěl vyvolat přímo diskusi o diplomatarii a jeho příštím vydání. Úvážím-li totiž, o jak významné dílo tu šlo, je nesporné, že se k němu měli vyslovit všichni, kdož byli jakkoli u nás na diplomatarii zainteresováni. Že tak neučinili, byla určitá chyba. Odtud pak plyne poučení, které bych skoro chtěl formulovati jako výzvu: aby se totiž aspoň dnes tato chyba neopakovala.

\*

Při formulaci nových zásad vydání českého diplomatáře je nesporně třeba vyjít z myšlenky, že jejich přirozená základna je dána tím, co v té věci kdysi stanovil a pak ovšem také uplatnil<sup>6</sup> G. Friedrich. Ojedinele — jak uvidíme — může být situace dokonce taková, že nám prakticky vůbec znemožňuje odchýlit se od zásad Friedrichem zavedených, i kdyby taková odchylka byla účelná, a tedy oprávněná. Namnoze nám ovšem nic nebrání, abychom po

kritickém zvázení celé situace pravidla Friedrichova změnili nebo doplnili. Měřítka tohoto zvázení jsou dána tím, co podle dnešního stavu historie jako vědy by diplomatář měl dávat a co je schopen dát vzhledem k možnostem oněch disciplín (především ovšem diplomatiky), které jsou základem diplomatářové práce. To, co váženo býti má, plyne: 1. z pravidel Friedrichových výše už zmíněných, včetně kritických soudů, které o jeho diplomatáři byly publikovány; 2. z celé — především ovšem pofriedrichovské — diplomatářové tvorby, včetně všeho, co k tomuto tematů v nejšířším smyslu náleží; 3. ze zkušeností dosažených při vlastní práci s českým diplomatářovým materiálem z celého diplomatářového období, jednak tedy s tím, který teprve vydán býti má, jednak však také s tím, který Friedrichem už vydán byl.

Otázka, co diplomatář dáti může a má, je v jádře shodná s otázkou, jaká má být metoda naší nynější diplomatické práce. Na ni jsem se pokusil odpovědět na jiném místě a nemusím se proto zde už k věci vracet.<sup>7</sup> Ale k třem bodům výše uvedeným je třeba aspoň několika slov na vysvětlenou. Získat si přehled po látce patřící pod bod první nemůže způsobit potíže. Je dobře známo, že Friedrich vydal kromě svého již výše zmíněného programového článku (z r. 1900) ještě jeden další, jímž představil v době, kdy už podstatná část prvního svazku diplomatáře byla vydána (1906), své dílo na půdě Archivu země české, s nímž byl diplomatář tehdy a vlastně do nedávna spjat.<sup>8</sup> Jsou tu ovšem dále Friedrichovy úvody k jednotlivým svazkům diplomatáře, z nichž však jen úvod k svazku prvnímu obsahuje poučení o edičních zásadách, zatím co v dalších jsou po té stránce už jen pouhé drobty. Pokud jde o recenze o Friedrichově kodexu, jeví se situace v přehledu takto. Torsum třetího svazku zůstalo na cizím fóru bez jakéhokoli povšimnutí, doma pak o něm vyšel jediný, konkrétně můj referát.<sup>9</sup> Tento zřejmý nezájem by se ovšem dal vysvětlit tím, že v době, kdy k vydání díla došlo, druhá světová válka a vše, co s ní souviselo, odváděly pozornost na zcela jiná pole. Ale ani oba předchozí svazky, vydané ještě před první světovou válkou, se nesešly s tou mírou zájmu a kladného ocenění, jakého by si byly nepochybně zasloužily. Doma musil vzít Friedrich zavděk jednak několika referáty, majícími namnoze ráz pouhých deskriptivních zpráv,<sup>10</sup> jednak prací, kterou jako polemiku proti jeho závěrům o povaze početné skupiny našich nejstarších listin postavil Rudolf Koss.<sup>11</sup> Venku jen jediný hlas kvitoval skutečnou povahu Friedrichova díla. V rámci své úvahy o základních otázkách, týkajících se vydávání diplomatářů, která je nadepsána „Diplomatik und Landeskunde“ a vyšla ve vídeňských MIOG r. 1911,<sup>12</sup> postavil Harold Steinacker Friedricha na touž úroveň se současným vydavatelem korutanského diplomatáře A. Jak-schem<sup>13</sup> jako zatím jediný dva badatele, pokusivší se o uskutečnění velké myšlenky zvládnout diplomatiku také celé okruhy listin tak zvaných soukromých, na něž se dotud „aplikování“ známé diplomatické metody Siecklovy považovalo za pouhou utopii. Vlastní oficiální kritika prvního svazku Friedrichova díla, otiskovaná v téměř ročníku MIOG, jejímž autorem byl W. Erben,<sup>14</sup> byla naproti tomu značně zdrženlivá a plná výhrad.<sup>15</sup> Podobného rázu — a při tom značně nižší úrovně — byl pak také posudek, který pro známou Historische Vierteljahrschrift napsal Gustav Pirchan.<sup>16</sup> Ale tím je zásobá skutečných posudků o Friedrichově díle — pokud vím — už vyčerpána.

Velmi obsáhlý je ovšem materiál patřící pod bod druhý; musím výslovně říci, že práce s jeho zvládnutím spojené pro tuto chvíli nepovažuji zdaleka za uzavřeny. Až jednou budou uzavřeny, umožní zpracovati velmi široké

a velmi důležité thema, tvořící přímo součást dějin historiografie od doby vzniku tak zvaného kritického, dějepisectví, totiž obecné dějiny všeho dosavadního usilování o diplomatář. Myslím, že je vážným nedostatkem, že toto thema dosud zpracováno nebylo, a velmi rád bych se jednou pokusil tento nedostatek napravit. Ale v dohledné době na to nemohu pomýšlet ze dvou důvodů. Dějinami diplomatářů se především nesmím dát odvést od vlastní práce na diplomatáři českém. Za druhé je dosud namnoze dosti nesnadné vypůjčiti si na delší dobu četná díla, jejichž hladký přísun vyžaduje práce tohoto druhu, a jež lze nejlépe zvládnouti delším přímým studiem ve velkých zahraničních knihovnách. Zatím se tedy snažím aspoň získat si přehled po celé novější a nejnovější tvorbě diplomatářové, využívaje možností, které po té stránce dávají příručky bibliografické a rubriky literatury příslušných zahraničních odborných časopisů. Přednostně snažím se pak opatřit si takové cizí diplomatáře, které mohou být pro náš diplomatář užitečné po dvojí stránce, a to buď proto, že obsahují bohemika, anebo pak z toho důvodu, že by se z nich bylo možno poučit o nové theorii i praxi diplomatářové práce. Že obojí podmínce mohou vyhovovati především nové diplomatáře, které k nám mají blízko ve smyslu teritoriálním, rozumí se samo sebou. Uvedu několik takových případů. Na našem severovýchodním sousedství bylo r. 1951 v rámci vědeckých snah polských, soustřeďujících se ve Wroclavi, začato prací K. Maleczyńského s vydáváním diplomatáře slezského, který zatím dokončeným prvním dílem sahá nyní až do r. 1204.<sup>17</sup> V sousedství rakouském došlo především k vydání nových svazků diplomatářových publikací založených již před touto válkou. Konkrétně vyšel prací F. Hutera r. 1950 druhý svazek diplomatáře tyrolského z let 1200—1230<sup>18</sup> a r. 1949 prací H. Pircheggera a O. Dungereina doplňkový svazek k starému štyrskému diplomatáři Zahnovu.<sup>19</sup> Nově (r. 1950) tu přistoupili na půdě vídeňského Institutu histor. k vydávání diplomatáře Babenberského (vydavatelé Mitis, Gall, Fichtenau a Zöllner), který zatím ve třech svazcích (čítaje v to i atlas pečeti) obsáhl vlastní listiny Babenberků a jejich přímých nástupců.<sup>20</sup> Roku 1955 vydal konečně rovněž na půdě vídeňského Institutu Hans Wagner první do r. 1270 sahající svazek diplomatáře burgenlandského.<sup>21</sup> V Bavorsku — jak se zdá — zatím po válce vydávání diplomatářů stagnuje. Ale v našem sasko-durynském sousedství už také bylo obnoveno. Roku 1955 tu byl vydán silný svazek diplomatáře města Altenburku, který jeho vydavatel, H. Patze, dovedl časově do r. 1350.<sup>22</sup> Všechny tyto nové diplomatáře prošly mýma rukama a vyrovnal jsem se po všech stránkách v jejich přínosem. O některých z nich jsem již také referoval, o dalších referovat budu.<sup>23</sup>

Zcela soustavně snažil jsem se opatřit si znalost prací, které byly v jakékoli souvislosti napsány o základních otázkách theorie vydávání diplomatářů. Zjednati si přehled po takových starších, namnoze dnes ovšem již antikvovaných pracích, bylo ovšem celkem snadné.<sup>24</sup> Bez nesnázi jsem také připadl na onu výše už uvedenou práci Steinackrovu z r. 1911. Nepochybně však první upozorňuji na tomto místě u nás na důležitou práci téhož Steinackra z r. 1951, která vyšla s nadpisem „Über den Sinn und Aufgaben eines land-schaftlichen Urkundebuches“ v nám zcela odlehleém tyrolském vlastivědném časopise,<sup>25</sup> stejně jako na práci „Editionsfragen“ z r. 1950, otiskčenou v mnichovské Archivalische Zeitschrift,<sup>26</sup> jejímž autorem je Fr. Hefele, vydavatel freiburského diplomatáře, který kdysi vzbudil značný rozruch.<sup>27</sup>

I když jsem se seznámil ještě s některými dalšími pracemi, které pro naše

thema vlastně už nemají přímý význam,<sup>28</sup> vím, že jsem žádoucí úplnosti nedosáhl. Ale co po té stránce chybí, lze snad nahraditi do značné míry tím, co je zahrnuto v bodě třetím. Platí nepochybně zcela obecně, že vlastní zkušenosti, získané prací s materiálem, jsou vždy nejcennější, protože jsou nejživější a ověřované každodenní praxí. V daném případě záleží tuším na tom, že jsme si pro práci s materiálem opatřili aparát, který nám vskutku dovolil jíti v diplomatickém zpracování materiálu podstatně dále, než mohl jíti Friedrich a než jdou namnoze dosud jiní současní vydavatelé diplomatůř v cizině.<sup>29</sup> Není tedy nebezpečí, že nás mohla vlastní zkušenost zavést, není-li snad tu či onde do důsledku kontrolována výsledky práce cizí. Cena praxe se projeví v zásadách ostatně ještě po jedné stránce. Nikdo nemůže očekávati, že by všechny jejich body byly už dnes rovnoměrně hluboko propracovány. Je třeba rozlišovati mezi věcmi povahy zásadní, které už nyní musí býti plně promyšleny a praxí ověřeny, a věcmi povahy druhotné, k jejichž plnějšmu promyšlení a ověření nás přivedou teprve další etapy naší práce.

\*

1. *Co náleží do českého diplomatáře.* Otázka je nepochybně jednou z těch, které jsou povahy zásadní, ba přímo klíčové. Při jejím řešení je třeba vyjít ze zjištění, že se theoreticky rozeznávají dva hlavní typy diplomatůř, diplomatáře t. zv. teritoriální a diplomatáře institucionální či speciální. Rozdíl spočívá v tom, že v prvých se sebraná látka váže k určitému teritoriu, v druhých k určité instituci nebo skupině institucí. V praxi nemusí být každý z těchto typů vždy přesně vyhraněn a vznikají různé typy přechodné.<sup>30</sup> Náš český diplomatář náleží však zřejmě k prvému, teritoriálnímu typu. To naznačuje už jeho název, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* a ve smyslu toho se vyjádřil také Friedrich (pokud jde o obsah diplomatáře) tak, že do něho mají být pojaty „všechny listiny a akta, jimiž se osvětlují dějiny veřejné i soukromé poměry právní státu českého a jeho obyvatel.“<sup>31</sup>

Nebylo by však správné, kdybychom se i dnes ještě spokojili na otázku, co dŏ diplomatáře patří, takto povšechnou odpovědí. Je jasné, že o českém státě bez bližšího určení tu mluvil Friedrich zřejmě proto, že takto chtěl zachytit situaci stejně pro období říše Velkomoravské jako pro počátek 14. stol. Protože však máme dnes na mysli konkrétně období let 1241—1310 nepochybíme patrně, přihlížejíce k tehdejší situaci, jestliže pojem českého státu pro tu dobu prostě ztotožníme s Čechami, Moravou a Slezskem v jejich dnešních hranicích. Naopak, vyhneme se tím některým nedůslednostem, které se ať už skutečně či snad jen zdánlivě na některých místech ve Friedrichových svazcích diplomatáře objevily.<sup>32</sup> Za zvláště podstatné pak považují, že tím také vytvoříme reální a zdravou základnu pro vyřešení vztahu mezi naším diplomatářem a diplomatáři, které již vznikají nebo budou vznikat i v našem sousedství, i podklad pro to, abychom od nich mohli požadovat v tom smyslu plnou reciprocitu.<sup>33</sup> Nad to vše ještě také řídice se navrženým pravidlem, neochudíme náš diplomatář fakticky ani o jediný kus, který by se českého státu z období let 1241—1310 nebo jeho obyvatel v jakémkoli smyslu vskutku týkal. Prakticky vypadnou totiž jen takové kusy, které se týkají vnitřních poměrů na územích, jejichž souvislost s českým státem v daném období byla volná,<sup>34</sup> ve většině případů se věc projeví jen tím, že některé kusy (ve smyslu zásad, vyložených sub 2) se objeví nikoli v plném textu, nýbrž jen v regestech.

Druhou dílčí otázkou je otázka úplnosti materiálu v kodexu. Pro ni se vyslovuje shora citovaným svým výrokem Friedrich zcela jednoznačně. Třeba však říci hned, že W. Erben ve své recenzi kodexu naopak přímo vytyká Friedrichovi, že jeho pojetí je potud nesprávné, že rozdíl mezi registry a kodexem zužuje na různou formu zpracování téže látky a zapomíná na to, že mezi obojím typem edice je podstatný rozdíl také po stránce obsahové.<sup>35</sup> Výtka Erbenova se týká jednak domnělého „přesahování“ Friedrichova přes hranice starého „českého království“, k němuž Erben zřejmě neprávem není ochoten počítat Moravu se Slezskem, jednak však (a to je podstatné) takových kusů, které v kodexu jsou, ač obsahují jen „nebensächliche Erwähnungen von Böhmen oder Mähren.“<sup>36</sup> Přihlédneme-li nyní i k tomu, jaké stanovisko zaujali v obdobných souvislostech i jiní badatelé, z nichž výslovně budíž jmenován aspoň O. Redlich,<sup>37</sup> jeví se celá věc zatím asi takto. Dilem, které má nesporně sebrati a publikovati k určitému tematickému celku všechny materiálu diplomatické a druhdy aspoň v určité míře i nediplomatické povahy, jsou regesta. Třebaže pak se v některých případech ukládá i vydavatelům regist, aby se postarali o diplomatické zpracování materiálu, který vydávají, zůstává přece vlastní jejich úkol fixován v tom smyslu, že musí podati především materiál úplný a že v jeho zpracování musí zachytit současný stav vědomostí o něm v potřebné úplnosti a přesnosti.<sup>38</sup> Vydavatel kodexu má se naproti tomu soustřediti na vydání takového materiálu, který mu podle povahy věci (jejíž podstatu dále ještě vyložím) přísluší také vlastní práci diplomaticky zpracovat. K materiálu mimo toto přirozené centrum nemá v jádře víc povinnosti než vydavatel regist. Materiálu doplňující povahy mělo by ostatně býti v diplomatáři co nejméně, aby tím nechyly narušovány souvislosti vlastní diplomaticky zpracované látky. To, co je vskutku jen okrajové povahy, mělo by z diplomatáře odpadnouti vůbec.

S jistou samozřejmostí jsou myšlenky toho druhu aplikovány v kodexech institucionální povahy, jak ukazuje nejnázorněji klasická edice listin římských panovníků v rámci oddělení *Diplomata* v *Monumenta Germaniae historica*.<sup>39</sup> Působila však také v kodexech teritoriální nebo smíšené povahy. Konkrétně tu možno uvést diplomatář salcburský<sup>40</sup> nebo z nejnovějších altenburský, v němž zcela jasnou kostru tvoří materiál, vydaný či přijatý určitými institucemi s městem teritoriálně spjatými, a naproti tomu jen v pouhých vybraných „účelových regestech“<sup>41</sup> je zachyceno jen něco ze zpráv, týkajících se zvláště důležitých stránek minulosti města.<sup>42</sup>

Naproti tomu ani Friedrich není se svým pojetím osamocen a konkrétně u teritoriálních diplomatářů se potřeba jejich obsahové úplnosti vskutku podtrhuje až do nejnovější doby. Tak ještě podle Steinackrový práce z r. 1951 náležejí do teritoriálního diplomatáře výslovně „alle Urkunden, die durch Aussteller, Empfänger oder Objekt oder auch nur durch eines dieser Merkmale zum Lande gehören oder landeszugehörige Personen erwähnen“. Když pak Steinacker stanoví podmínky, kterým musí teritoriální diplomatář vyhovovat, jmenuje úplnost právě na prvním místě.<sup>43</sup> Stačí ostatně listovat v některých i nejnovějších teritoriálních diplomatářích, abychom se přesvědčili o tom, že snaha po úplnosti materiálu jde až do shromažďování zmínek vysloveně vedlejší povahy a že se posouvá přímo do samého středu diplomatářové práce.<sup>44</sup>

Jak máme postupovat vzhledem k všemu tomu v našem kodexu? Skutečnost, že máme Regesta do r. 1310 (ba i přes tento rok) vydána, nesmí svést

k radikalismu jakkoli lákavému s vlastního hlediska diplomatického. Musíme vzít především v počet, že Regesta dnešním výzkumným možnostem přirozeně už neodpovídají. Dále však i to, že nemáme právo ani možnost předpokládat, že každý z uživatelů příštích svazků diplomatáře bude stále mít po ruce ještě také příslušné svazky Regest. Z toho ovšem plyne, že se náš příští kodex své — abych tak řekl — paralelní funkce registové zřici nemůže. Jak by se jí mohl zhostiti bez újmy potřebné přehlednosti po vlastní diplomatářově látce, bude ukázáno sub 3. Zde třeba jen ještě říci, že i při samém výběru látky je možno učiniti některá opatření. Je sice na př. jasné, že do kodexu náležejí kusy, v nichž jsou jmenovány osoby, spjaté s našimi zeměmi buď teritoriálně nebo svým úřadem (hodností). Dost případů však odpadne, stanovíme-li, že poučka platí jen, pokud takové spojení ještě trvá, respektive pokud se k němu příslušná listina přímo hlásí.<sup>45</sup> Ještě více pak, postavíme-li se zcela obecně a důsledně na stanovisko, že do diplomatáře nenáležejí ony kusy, jejichž souvislost s našimi věcmi domácími je nevýznamná. A správná míra toho, co do diplomatáře má a nemá býtí pojato, bude asi nejlépe tehdy zaručena, budeme-li mítí na paměti, že úplnost diplomatáře je vždy jen prostředkem k dosažení určitých vědeckých cílů, nesmí však nikdy býtí cílem sama pro sebe.

Zbývá ještě třetí dílčí otázka, t. j. které typy materiálu ve smyslu diplomatickém náležejí do kodexu. Že jsou to kromě listin v užším slova smyslu ještě také mandáty, listy a úřední knihy, representované, pokud jde o náš domácí materiál, pro celé období kodexové ovšem jen sbírkami formulářovými, rozumí se ovšem samo sebou. Rozumí se také, že stejně jako Friedrich vyloučíme z tohoto materiálu moderní padělky,<sup>46</sup> ale podstatné je, že s největší bedlivostí se pokusíme do diplomatáře vhodně vpracovat všechny zprávy, které lze najítí o dnes již nedochovaném materiálu diplomatickém (deperditech), který podle svého obsahu do kodexu náleží. Jde tu o věc, kterou Friedrich ve svém díle rozhodně neprovedl ani zdaleka v dostatečné míře,<sup>47</sup> a na kterou se v nových diplomatářích klade velký důraz.<sup>48</sup> Dosahnouti tu i jen přibližně úplnosti je sice věci velmi nesnadnou, ale ve skutečnosti na úplnosti diplomatáře po této stránce z důvodů věčných záleží právě nejvíce. Jak se budou deperdita zachycovati viz v bodě 11.

2. *Forma zpřístupňování, zpracování i uspořádání diplomatické látky.* I tu jde zase o věci povahy zásadní. Friedrich podle běžného způsobu užíval ovšem dvojí formy zpřístupňování látky, otisků v plných textech se záhlavními registry a otisků textů jen ve výtazích. Hranici mezi touto dvojí formou sice přesně nestanovil, z toho však, co o věci řekl,<sup>49</sup> a z jeho ediční praxe lze odvodit aspoň tolik, že registovány jsou důsledně takové kusy, které jsou cizí a obsahují jen podružné zmínky o českých věcech, v plném textu jsou naproti tomu otiskovány kusy vysloveně domácí. V tom, co je mezi obojím, je však dosti značné kolísání. S tím pak těsně souvisí, že Friedrich nijak důsledně neohraničil určitý materiál jako kmenový pro svůj diplomatář, to jest takový, který m u s í být nejen otištěn v plném textu, nýbrž také (ať už s výsledkem či bez výsledku) podroben plnému diplomatickému rozboru. To ovšem naznačuje, že diplomatická aktivita Friedrichova, jakkoli pozoruhodná,<sup>50</sup> přece jen nepřekročila ještě v žádoucí míře hranice jisté improvisace. Celý diplomatář Friedrichův měl zabratí šest svazků. Prvých pět mělo vyčerpát látku v pořádku chronologickém, šestý, na jehož vydání se měl podílet J. B. Novák, měl být věnován edici českých přemyslovských sbírek formulářových. Při

tom je však podstatné, že se Friedrich rozhodl i některé z kusů, dochovaných jen ve formulářových sbírkách, zařaditi do chronologické řady ostatního (neformulářového) diplomatického materiálu a vskutku také už ve svazku III. s touto praxí alespoň začal.<sup>51</sup> Zřejmě tu chtěl jíti dosti daleko<sup>52</sup> a prostě podobně jako Emler zařaditi tam všechny ty kusy, o nichž se domníval, že se mohou považovati za skutečný a tudíž chronologicky zařaditelný diplomatický materiál, nikoli tedy za pouhá t. zv. diktamina. Kusy, jež považoval zcela určitě za padělané, Friedrich z hlavní chronologické řady vyloučil a sestavil je v obou dokončených svazcích do zvláštní druhé řady chronologické.<sup>53</sup> Jeho chronologické uspořádání kusů se řídí pravidlem, že kus neurčitě datovaný se řadí k terminu ad quem svého vzniku.

Jak se k tomu všemu dnes postaviti? Na Friedrichově chronologickém řazení látky nebude možno nic měnit, ač se dnes dosti obecně před jeho způsobem dává přednost řazení podle terminu a quo.<sup>54</sup> Tu jsme právě totiž u věci, kde změna Friedrichových pravidel by nesmírně ztížila navázání nového diplomatáře na starý. Změna jen vnější povahy nastane v tom směru, že počet svazků Friedrichem plánovaných se zvýší. Třetí díl diplomatáře, který měl podle původního plánu obsáhnouti celou dobu vlády Václava I., bude nyní podle úpravy již schválené uzavřen koncem r. 1240. Náš první díl nové řady z let 1241—1253 bude tedy již dílem čtvrtým; látku od konce r. 1253 do r. 1310 bude zřejmě účelné rozdělití nikoli do dvou, nýbrž do čtyř dílů, takže svazek věnovaný sbírkám formulářovým nebude nyní šestý, nýbrž devátý.

Rozhodně se ovšem nelze ztotožnit s Friedrichovým rozhodnutím oddělit falsa od ostatního materiálu. Dnes je zajisté tento způsob<sup>55</sup> a právem zcela opuštěn a snad jen určité jeho dědictví je možno vidět v tom, jestliže se neuznává někdy ještě skutečnost, že diplomatik, zjišťující falsa, nejen že neochuzuje; nýbrž naopak právě obohacuje zásobu listinných svědectví.<sup>56</sup> Výsledky, ke kterým jsme dospěli předběžným zpracováním souboru otázek, týkajících se našich sbírek formulářových, ukazují pak, že by nebylo správné, abychom po vzoru Friedrichově cokoli z materiálu, dochovaného jen ve formulářových sbírkách, zařadili do chronologické řady neformulářového materiálu. Otázka, zda ten' či onen kus formulářového dochování snad má za základ materiál skutečný a věrně jej také reprodukuje, je ovšem velmi podstatná. Její řešení je však třeba vyříditi jedině v rámci edice příslušných formulářových sbírek, protože takový kus fakticky nikdy není na stejné rovině s ostatním skutečným (neformulářovým) materiálem diplomatickým. Jedině v rámci příslušné formulářové sbírky (a v kodexu tedy nyní až ve svazku devátém) může být také vydán.<sup>57</sup>

Logickým důsledkem chápání dvojí funkce našeho diplomatáře, jednak jako kodexu, jednak jako regist, jak je výše vyloženo, je dále to, že bude třeba najíti takové rozdělení oné jednotné chronologické řady zatím vytvořené, kterým bychom dosáhli účelného oddělení jednoho od druhého. To je však současně podnětem, abychom při tomto třídění materiálu přihlédlí i k dalším potřebám, abychom totiž našli i onu zatím u Friedricha chybějící přesnou mez mezi materiálem, který bude v kodexu podáván v plném textu a který bude podáván jen v regestech, a ovšem i mezi tím, co náleží a co nenáleží v okruh onoho materiálu, jehož přímým diplomatickým zpracováním je vydavatel povinen. Věc je zásadní povahy a záleží na ní tím více proto, že ani nejnovější diplomatáře tyto věci nemají uspokojivě vyřešeny.<sup>58</sup>

Pokus o třídění materiálu ve všech směrech právě naznačených musí

nesporně vycházet z toho, co tvoří v diplomatickém smyslu její vlastní kmen a střed. A to jsou v první řadě všechny takové listiny, mandáty nebo listy, které mají jak příjemce,<sup>59</sup> tak i vydavatele české ve smyslu diplomatářovém shora podaném. Rozumí se vlastně samo sebou, že příjemci i vydavatelé tu fungují také ze své české moci. Ale je třeba podtrhnout, že to musí být písemnosti nesporně skutečné, to jest nikoli takové, u nichž by vzhledem k jejich dochování bylo také možné, že jsou skutečnými kusy jen zdánlivě, ale mohly by být také jen povahy formulářové.<sup>60</sup> Pro jejich vyloučení z takto vytvořené první skupiny platí jen s jistou obměnou totéž, co bylo o kusech formulářové povahy řečeno výše. Ediční pravidlo v této skupině zní pak tak, že všechny sem patřící kusy budou vydány důsledně v plném textu v první části hlavní chronologické řady, a že vydavatel diplomatáře je zavázán provést jejich diplomatické zařazení, respektive se aspoň o jeho provedení pokusit; důvod je nasnadě: vznik těchto všech kusů je možno hledati jediné v domácích okruzích vydavatelských a příjemeckých, jejichž plné zvládnutí stojí v samém středu diplomatářového úkolu.

K vlastnímu jádru našeho diplomatářového materiálu náleží dále — nikoli však plně — skupina druhá, lišící se od první jen tím, že příjemce písemnosti není domácí, český, nýbrž cizí. Zůstává v platnosti, že musí jít o písemnost skutečnou (neformulářovou) a že český vydavatel písemnosti tu vskutku musí také ze své české moci fungovat. Prakticky to tedy znamená, že do této skupiny náleží na př. kterákoli listina Přemysla I. či Václava I. vydaná pro kteréhokoli rakouského příjemce, nikoli však obdobné listiny Přemysla II., které jsou vydávány jasně z jeho moci nikoli v Čechách, nýbrž v alpských zemích. Ediční pravidlo zní pak tak, že také všechny kusy patřící do skupiny druhé budou vydány zase v plném textu v první části hlavní chronologické řady. Povinnost diplomatického zpracování se však vztahuje jen na ty z nich, jejichž vznik je diplomaticky záležitostí českou, pokud se tedy dají zařadit do okruhu vydavatelského. Na okruh příjemecký, jako cizí, se nevztahuje.

V skupině třetí je situace táž jako ve druhé jen s tím jediným rozdílem, že místo cizího příjemce nastupuje tu cizí vydavatel. Důsledkem toho ovšem je, že se tu povinnost diplomatického zařazení musí tentokrát omezit na okruh druhý, tedy příjemecký, jinak ediční pravidla zůstávají nezměněna. Při tom praktických dokladů takových příjemeckých vyhotovení tu bude poměrně velmi málo;<sup>61</sup> naprostou převahu v této skupině budou totiž mít alespoň v naší diplomatářové látce listy papežské pro české příjemce, respektive v českých záležitostech vydané, kde je ovšem možnost příjemeckého původu předem vyloučena. Ale právě to dovoluje také, aby plné otisky byly vhodně zkracovány (ne ovšem registovány) tak, aby se zbytečně neopakovaly běžně v papežské kanceláři užívané formule. Zdůrazňuji, že tím z kodexu našeho nězmizí nic, co by tam snad hledal badatel, který by se speciálně věnoval studiu písemností papežských,<sup>62</sup> naopak bude mít takový badatel v našem kodexu mnohem jasněji předznačenu cestu, než je tomu v jiných edičních dílech, kde se stále a do omrzení znovu otiskují celé texty tak běžných písemností, jakými jsou velká nebo malá privilegia ochranná nebo odpustkové listy papežské.

Skupinami prvou až třetí je kmen a střed naší diplomatářové látky vyčerpán. Co následuje, tvoří už zřetelný přechod k materiálu povahy ve smyslu diplomatářovém zřejmě doplňující. Zvláštní, už čtvrtou skupinu, musíme tu především utvořit z takového materiálu (stále skutečného, tedy ne formulářo-

vého), který vydává sice český vydavatel, nikoli však ze své české kompetence, pro cizího příjemce, respektive v cizí záležitosti. Typickou složku našeho materiálu této skupiny tvoří ovšem listiny nebo mandáty Přemysla II. pro různé příjemce rakouské nebo Václava II. a III. pro příjemce polské, respektive uherské. Případy sem patřící najdou se však u nás také v okruhu listin šlechtických (u Voka z Rožmberka, Smíla z Bílkova, Vikarda z Trnavy atd.) i biskupských (u biskupa Bruna). Jakých edičních pravidel tu užijeme, rozhodne ovšem obdobně jako v předchozích případech diplomatického původu materiálu. Zřetelně tu už dojde k jeho třídění do dvojí odlišné skupiny. Ty kusy, které vznikly v souvislosti s kancelářskými zařízeními, postižitelnými v listinách vydaných týmiž vydavateli z moci české, náležejí ještě k materiálu kmenové povahy. Budou tedy vydány v plném textu, v první části hlavní chronologické řady a jejich diplomatické zpracování je závazné. Vše, co zbude, náleží už k materiálu povahy doplňkové, diplomaticky s námi nemá nic společného. Z toho plyne, že tento materiál bude odsunut do druhé části hlavní chronologické řady, a že odpadá povinnost jeho diplomatického zvládnutí vydavatelem diplomataře, jehož povinnost tu v jádře odpovídá vlastnímu úkolu vydavatele regist.

Základní struktura materiálu (stále ještě bezpečně skutečného), patřícího do další, už páté skupiny, je dána tím, že cizí jsou jak jeho vydavatelé, tak i příjemci, záležitost, o kterou se jedná, je však česká. Při tom ovšem českost může být dána v širším smyslu i osobou příjemcovou či proveniencí kusu. Vezměme na př. privilegia papežská, vydávaná pro celé řady nebo aspoň pro určitou řádovou provincii. Patří sem zřejmě, jsou-li v pojmu adresáta implicitně Čechy obsaženy,<sup>63</sup> patří sem však i tenkrát, jestliže se v některém z našich archivů dochovala v takové formě, že je možno tvrdit, že k nám kdysi byla zaslána.<sup>64</sup> Ediční zásadu pro materiál této skupiny třeba stanovit takto. Ta jeho část, v níž jsou věcné nebo formální souvislosti<sup>65</sup> s jiným materiálem diplomatařovým, se zařadí do první části chronologické řady a vydá takovým způsobem, aby příslušné souvislosti byly dostatečně patrné. Ostatní zřetelně rozptýlený materiál se zařadí v pouhých regestech — a ovšem zase bez povinnosti vlastního diplomatického zpracování — do druhé části chronologické řady.

Vše, co nyní ještě zbývá z diplomatařového materiálu, řadím do poslední, šesté skupiny. Je to především soubor kusů, jejichž zařazení do některé z předchozích skupin zabránilo podezření, že by mohlo jít o materiál diplomaticky „neskutečný“, tedy formulářové povahy. Dále je to materiál cizích vydavatelů i příjemců, v němž jsou o věcech týkajících se Čech pouhé zmínky. Vydá se ovšem vesměs jen v druhé části chronologické řady v pouhých regestech a bez povinnosti vlastního diplomatického zpracování.

Nebylo by správné, kdyby právě předložený návrh byl považován za pouhý pokus o jakési třídění diplomatického materiálu. Jde tu o mnohem víc, totiž o domyšlení zásad diplomatického zpracování materiálu, které je aplikováno na jeho vhodné zpřístupnění a rozdělení. Nemůže se, tuším, státi, že by se nepodařilo (nebude-li ovšem postupováno mechanicky)<sup>66</sup> kterýkoli kus kodexového materiálu do jedné z těchto šesti skupin zcela jednoznačně zařadit. V rozdělení materiálu do dvou řad, jedné „kodexové“ a druhé „registové“ je ovšem třeba vidět jisté pokusnictví. Základ tohoto rozdělení je však do té míry dán samými zásadami kodexové práce, jak jsem výše ukázal, že o jeho opodstatněnosti asi nelze pochybovat. Mohlo by se ovšem namítnouti,

že bude na závadu žádoucí přehlednosti po celé kodexové látce.<sup>67</sup> Ale uvažme, zda vskutku na druhé straně k skutečné přehlednosti spíše nepřispěje.<sup>68</sup> Nic totiž nepřispívá k přehlednosti po určitém materiálu tolik, jako jeho pevné utřídění. A to je přece přímo smyslem celého návrhu.

3. *Jazyk edice.* Touto otázkou se dostáváme k další věci, sice zásadní, při tom však celkem prosté povahy. Úvodem není bez zajímavosti připomenouti, že Friedrich původně ohlásil, že v kodexu „registry a závěrečné poznámky budou psány v řeči české a německé“<sup>69</sup> a vskutku v tom směru vykořádal některé přípravy.<sup>70</sup> V kodexu, který pak dostal komentář jen latinský, projevila se stopa prvotně plánovaného bilinguismu jen v tom, že místní názvy jsou v poznámkách i v rejstříku dosti často<sup>71</sup> ve dvojí (českoněmecké) formě jazykové. Dnes se ovšem jazyková otázka v kodexech řeší namnoze velmi radikálně ve prospěch národních jazyků a útek od latiny jde dokonce v některých případech tak daleko, že se i vlastní latinské texty materiálu podávají jen v převodu do příslušného národního jazyka.<sup>72</sup> To má ovšem své výhody i nevýhody a nemůže mít vliv na střizlivou úvahu, že u nás, kde studium medievalistiky je bez latiny nemožné, je jedině správné řešení, abychom kodex vydávali (tak jako Regesta) prostě latinsky. Tak zní také v té věci názor komise pro pomocné vědy, který níže sub 10 navrhuji v jedné věci přece jen doplnit.

4. *Záhlaví (číslo, datum, regist).* Namnoze tu jde o pouhé details, věc však přece jen nelze zcela přejít. Uspořádání, které zavedl Friedrich, vyhovuje velmi dobře základnímu požadavku přehlednosti. Nebude se na něm tedy nic měnit, třebaže v novějších diplomatářiích se zavádí uspořádání poněkud jiné, s těmito připomínkami: a) Datum nechť vždy do všech důsledků odpovídá zařazení příslušného kusu, což je důležité u kusů, jejichž datum je neúplné.<sup>73</sup> b) Záhlavní regist nechť má vždy jen orientační účel.<sup>74</sup>

5. *Dochování listinného materiálu (jaká dochování a jak je třeba zachytit).* Otázka je opět jednou z těch, které jsou povahy zásadní. To je třeba chápat s dvojího hlediska, z nichž jedno je podmíněno požadavky formální textové kritiky, druhé pak poznatkem, že diplomatik se dnes už nemůže spokojovat zjištěním, jak (za jakých okolností) listina vznikla, nýbrž musí chápat toto zjištění jen jako základ k řešení otázky další a vyšší, totiž otázky její společenské funkce. Ale máme-li umět na ni odpovědět, je nezbytně třeba, abychom si přesně zjistili i soubor všech faktů, tvořících spolu to, co jmenujeme dějiny listiny. Hledisko prvé (textověkritické) měl Friedrich jasně na mysli, když formuloval a také prováděl (ovšem v rámci svých výzkumných možností) zásadu, že u kusů zachovaných jen v opisech je třeba zjistiti opisy všechny a zachytiti podle potřeby jejich varianty, u těch pak, které se dochovaly v originále, není třeba o dochovaných opisech — ať jsou jakéhokoli druhu — se zásadně zmiňovat.<sup>75</sup> Vskutku, nejde-li o víc než o autentický text, který by odpovídal originálu nebo byl originálu nedochovanému co nejbližší, je vše to zcela postačitelé.

U Friedricha se však projevilo už také — aspoň v zárodku — zřetel k věci druhé. Ve svém programovém článku z r. 1900 praví výslovně,<sup>76</sup> že se originál listiny doporučuje v z d y srovnati s jejími opisy, při čemž zvláště podtrhuje tuto potřebu u znění, vložených do pozdějších listin potvrzovacích nebo do notářských transumptů. Takovým srovnáváním má se totiž zjistit, nedošlo-li v konfirmacích nebo transumptech k pokusu rozšířit míru původně daných práv. Očekávali bychom pak zajisté, že Friedrich použil a kriticky zhodnotil

všechny příslušné konfirmace a transumpty hned při otisku listiny základní, ve skutečnosti však to vše odsouval k jejich otisku.<sup>77</sup> V praxi to znamená, že konfirmace a transumpty mladší r. 1238 zůstaly v tomto smyslu zatím u Friedricha namnoze nezužítkovány a ty, které jsou až z doby pokodexové, byl by vůbec nikdy nezužítkoval. Proto musily uniknouti Friedrichovi (k vážné škodě věci) také některé svrchované poučné doklady skutečného „zfalšování“ jím už uveřejněných listin v pozdějších konfirmacích, na něž právě před nedávem přišli jiní badatelé a především J. Pražák.<sup>78</sup> Friedrich doporučil výslovně také „z dobrých starých kopií“ (dochovaných originálů) zaznamenati i varianty jmen osobních a ještě více odchýlné formy jmen místních, prakticky však věc nerealisoval. Třeba dodati, že tu či onde sice uvedl některá opisová dochování při otisku základní listiny, nikoli však proto, aby jich tu využil k zjištění variant, nýbrž zpravidla prostě proto, že v některém z otisků příslušné listiny bylo těchto opisových dochování použito. Uvedení opisů má tu tedy pouze ten účel, aby korespondovalo s údaji o tiscích a jejich předlohách.<sup>79</sup>

Všechny tyto nesporné nedostatky třeba ovšem vysvětlit tím, že Friedrich přistoupil k vydávání kodexu v době, kdy mu velmi mnoho chybělo do skutečného přehledu po celé kodexové látce i po stránce jejího dochování a kdy v tom ohledu musil spoléhat víc na výsledky práce svých předchůdců než na svůj vlastní výzkum.<sup>80</sup> Po této stránce se nám už nyní podařilo situaci změnit velmi radikálně. Majíce možnost opřít se (v otázce dochování kodexového materiálu) o zatím již velmi pokročilý a stále ještě prohlubovaný vlastní výzkum, můžeme otázku, jaká dochování kodexových listin a jak mají býti zachycena, řešiti takto: a) Theoreticky platí, že by si měl vydavatel kodexu během přípravných prací opatřiti všechna dochování všech oněch kusů, jejichž přímé diplomatické zpracování (ve smyslu zásad výše vytčených) k jeho úkolu náleží. Dosáhnouti tu úplnosti v praxi představovalo by však práci, jejíž pořizovací náklady by mnohonásobně převýšily její vědní výsledky. Postačí, podaří-li se opatřiti u kusů pro domácí příjemce (okruhy příjemců cizích není možno z pochopitelných důvodů takto ovládnouti) všechny ať už ověřené či jednoduché opisy zhruba do konce 16. stol., z mladších aspoň některé, především pak ty, jejichž zjištění by přímo vedlo k sledování dějin příslušného kusu.<sup>80a</sup> Zvláštní pozornost náleží věnovati takovým opisům, které tvoří součást kopiářů listin, a těm, které se dochovaly ve formě překladů původních latinských listin do češtiny nebo do němčiny. Překladový materiál stačí kompletovat zpravidla také jen do konce 16. stol.,<sup>81</sup> pro dochování kopiářová neplatí však žádná časová lhůta. Pravidlo tu zní tak, že v každém domácím příjemeckém okruhu bude jednou provždy vybrán jeden nebo několik kopiářů, které mají povahu kopiářů „základních“, jsouce zpravidla nejstarším a také nejúplnějším soupisem tamního archivního materiálu.<sup>82</sup> b) Všechny tyto opisy (překlady) budou uvedeny i zužítkovány (překlady do češtiny nebo do němčiny otištěny v plném textu) vždy hned tam, kde se publikuje příslušná základní listina. c) Varianty opisů nebudou zachycovány mechanicky, jak by vyžadoval strohý výklad předpisů textové kritiky. Je sice nesporné, že musíme na příklad zachytit varianty dvou originálních vyhotovení téže listiny do všech detailů. Učiníme to však s vědomím, opřeným o zkušenost, že tyto varianty zřídka kdy umožní víc než přesné odlišení vyhotovení prvního od druhého, selžou však zpravidla, budeme-li se tázat, kterého vyhotovení bylo konkrétně použito, když byla psána určitá pozdější

konfirmace příslušné listiny.<sup>83</sup> Zjišťování variant musí tu tedy být chápáno jako nástroj k tomu, abychom si časem konkrétně přece jen dovedli představit, jak vlastně takové konfirmace vznikaly. Je také jasné, že při zachycení variant zcela obecně položíme důraz na varianty povahy věcné, respektive na takové, které mají význam s hlediska věcného, jako jsou na př. varianty v psaní jmen osobních a místních. To je v jádře také smysl všech zjednodušovacích návrhů na zachycování textových variant, které jsou proti strohé práci, dodržované stále ještě v okruhu MGH, uplatňovány opětovně různými vydavateli především novějších diplomatářů.<sup>84</sup>

6. *Provenienční údaj a popis kusu.* Jsme tu u prvé části údajů, tvořících součást t. zv. záhlavní poznámky. Friedrich zavedl podle vzoru MGH ten způsob, že u originálů nebo u jiných dochování, uložených jednotlivě ve sbírkách listin, cituje jen jméno příslušného archivu, u ostatních opisových dochování pak také signaturu, po případě (u rukopisů) i příslušné folio. Příklady novějších diplomatářů<sup>85</sup> mluvily by pro to, aby se signatury uváděly i u kusů jednotlivě uložených. Na druhé straně se zdá dnes, kdy v archivech obecně převládá tendence při uložení listin starší lokační systémy nahradit uložení chronologickým, takřka archaismem uvádět lokační signatury listin, které třeba už zítra nebudou platit. Dostačí tedy systém Friedrichem zavedený zásadně rozšířit jen o jméno příslušného fondu, vyjádřitelně aspoň u nás, kde už se viditelně začíná uzavírat serie vydaných popisů archivů, namnoze pouhou značkou. Jen v těch případech, kdy by jméno fondu a datum nestačilo k identifikaci příslušného kusu, uvede se subsidiálně i jeho signatura.<sup>86</sup>

Celkem bez nesnáží bylo by možno uvádět důsledně aspoň u těch originálů, jež budou v diplomatáři povinně diplomaticky zpracovány, rozměry psací látky a plíky v milimetrech. V diplomatářích je to (pravda) běžné, mohu dodat jen, že na př. Hefele přímo vytýká jako nedostatek svého Freiburského diplomatáře, že tam formáty listin nejsou uváděny.<sup>87</sup> Rozhodně však nemohu aspoň z našeho domácího materiálu potvrdit jeho postřeh, že určití písaři dávali také přednost určitému formátu psací látky. Proto bylo v jádře správné rozhodnutí Friedrichovo, že od svého původního úmyslu<sup>88</sup> uváděti formáty listin v kodexu upustil a označoval jen konce prvních tří řádek v jejich otisku. Jeho systém je třeba doplnit jen v těch případech, kdy je některá listina dochována v několika exemplářích.<sup>89</sup> O dalších věcech, týkajících se popisu, totiž o kvalitě pergamenu, o linkování i jeho schematu a o celkovém stavu dochování písemnosti, Friedrich rovněž nemluvil. Doplnění této praxe je vskutku žádoucí, ovšem pořád se zřetelem k tomu, že popis nesmí být samoúčelný. Protože však jsou vskutku případy, že třeba určitý způsob linkování je u nás charakteristický pro určitá diplomatická prostředí, má se uživatel diplomatáře právo o těchto případech dovědět.<sup>90</sup> Rovněž musí být zjištěno, je-li užito italského pergamenu u kusů neitalského původu, neodpovídají-li postranní vpichy dnešnímu linkování a řádkování listiny a jsou-li tu taková poškození, která by ukazovala na možnost manipulace s pergamenem atd. To vše bylo už vyzkoušeno v Kritickém komentáři, kde se ovšem musel popis týkat i takových znaků, které v kodexu budou vyřízeny v rámci otisku.

O indorsátech a jiných poznámkách na listinách řekl Friedrich jen velmi obecně, že k nim „podle potřeby“ bere zřetel, ovšem jen tehdy, jde-li o poznámky se vznikem listiny současně.<sup>91</sup> Takové „současné“ poznámky mohou být ovšem jednak původu vydavatelského, jednak přijemeckého. V prvním případě jsou to některé kancelářské poznámky, vyskytující se v období diplo-

matářovém jen na listinách papežských. V druhém případě mohou být — je-li ruka písaře listiny a pisatele indorsátu totožná — dokladem napsání listiny u jejího příjemce. Obojí případy Friedrich zaznamenával, v míře postačitelne však jen kancelářské poznámky na listinách papežských.<sup>92</sup> Současné poznámky příjemecké nejsou tu vždy zachyceny.<sup>93</sup> I kdyby však byly, nebylo by možno s praxí Friedrichovou se spokojit. Zřetel k indorsátům je třeba prohloubit<sup>94</sup> a konkrétně zachytit: a) Všechny takové indorsáty, které cokoli konkrétního a příslušné písemnosti říkají a třeba jen stylisací jejího regestu na určité věci kladou důraz, které svědčí, jak se dostala listina k svému dnešnímu uložení, které prozrazují, že byla dochována ve více exemplářích atd. b) Všechny indorsáty na listinách z domácích okruhů příjemeckých vůbec, které podle písma pocházejí ještě z období diplomatářového. Tyto indorsáty musí být vhodným způsobem graficky fixovány, konkrétně pak zjištěno, které listiny táž ruka písařská opatřila indorsáty a zejména také, zda snad touž rukou je psána některá z diplomatářových listin.

Podstatnou část popisu listiny tvoří ovšem i popis pečeti. Friedrich jej připojoval za otisk listiny; v novějších diplomatářích se zpravidla vyřizuje už v záhlavní poznámce.<sup>95</sup> Tím ovšem tato poznámka beztoho leckdy poněkud obšírná, narůstá ještě více. Přidržíme se tedy schématu Friedrichova. I schema jeho popisu pečeti je možno přijmout, při tom údaje o způsobu jejich upevnění, vosku, vzhledu a dochování se prohloubí v tom smyslu, jak je věc vyzkoušena v Kritickém komentáři. Popis obrazu pečetního a legendy se v řadě případů naopak zase zjednoduší tím, že se bude pouze odkazovat na obrazové přílohy, o nichž viz níže sub 11. Věc se konkrétně však týká jen domácích pečetitelů. U cizích bude podle možnosti odkázáno na vyobrazení či popis jinde už uveřejněný, v zbývajících případech bude pečetní obraz stručně popsán a legenda uvedena jen tehdy, doplňuje-li či mění v čemkoli označení příslušného pečetitele uvedené v listině samé.<sup>96</sup>

7. *Odkazy na tisky, regesta, reprodukce a na literaturu.* Tyto důležité údaje tvoří další součást záhlavní poznámky. Friedrich v často citovaném programovém článku řekl,<sup>97</sup> že bude podávat „pokud možné“ úplný seznam dosavadních tisků a že poznamená případy, kdy v starších tiscích bylo užito při otisku jiného dochování, než jaké je základem nynějšího otisku listiny v kodexu. Úprava jeho seznamu tisků a regest, vyjadřující aspoň ve většině případů i jejich vzájemný poměr,<sup>98</sup> řídila se osvědčenými a namnoze dosud užívanými vzory. Zůstane tedy v základě beze změny, citace budou však standardně zkracovány.<sup>99</sup> Zásadně budou citovány jen otisky nebo reprodukce celých kusů, nikoli tedy výšek z nich, pokud nemají povahu regest. Pokud jde o úplnost odkazů, bude zase (alespoň u tisků) rozlišováno mezi materiálem, jehož zpracování patří ve smyslu výše formulovaném k vlastnímu úkolu vydavatele diplomatáře a mezi materiálem povahy doplňující. V prvním případě půjde o to, dosáhnouti v odkazech úplnosti, nikoli však v druhém. Tam by snaha po úplnosti nakonec v celých rozsáhlých skupinách listin vedla k zcela zbytečnému přetiskování odkazů z velkých cizích publikací, v jiných případech bychom pak na ni vůbec nemohli pomyslet. Bude tedy zásadně citována především poslední z takových publikací s paušálním odkazem na starší v ní uvedené. Při tom však bude zachován určitý počet nepominutelných publikací základních, které budou citovány vždy.<sup>100</sup> U faksimilii není třeba ovšem takových restrikcí a budou citovány — pokud jejich existenci ovšem zjistíme — všechny bez rozdílu.

Výčet literatury je třeba sice chápat tak široce, aby jím byly zachyceny všechny práce, v nichž je příslušná listina po kterékoli stránce hodnocena, nikoli však takové, kde je jí jen užito. Zachování zdravé kritické míry je tu velmi žádoucí, to znamená, že výčet literatury musí být kritický a nikoli mechanický. To jest, že uživatel kodexu nesmí zůstat na pochybách, co vlastně která práce k dané otázce přinesla. Tam, kde je možno odkázati na práci, především ovšem takovou, která vznikla v rámci našich příprav k diplomatáři, a již je starší literatura antikvována, lze se ovšem spokojit jen citováním příslušné práce.

8. *Zpracování látky.* Ráz a důsaznost této další části záhlavní poznámky je dána tím, co je vyloženo sub 2, a tím se dostáváme také na pevnější půdu, než na jaké se pohybuje zpracování látky u Friedricha. V zásadě platí, že u každého kusu musí být zjištěno pokud možno vše, co má pro jeho užití jako historického pramene význam. Forma tohoto zjištění musí být co nejstručnější. Nemůže mít také nějaké pevné schema. Příklad od případu ji třeba stanovit tak, aby bylo co nejučelněji spojeno to, co se o věci už ví v literatuře, s tím, co se zjišťuje nově.<sup>101</sup> Středem zpracování v kusech patřících ve smyslu toho, co bylo shora vyloženo, k základní látce diplomtářové, je zjišťování jejich písařů a skladatelů. V záhlavních poznámkách není ovšem místa na to (ba pokud máme na mysli stránku grafickou, ani ne technická možnost), aby tu mohly výsledky těchto zjišťování být také odůvodněny. Je třeba spokojit se prostě vhodným (diplomatickým) označením zjištěných písařů a diktátorů. Je však třeba na rozdíl od Friedricha, který jen v jednotlivých případech v záhlavních poznámkách naznačil důvody aspoň některých svých stylistických identifikací a také jen některé své paleografické závěry dokumentoval ukázkami listin ve svých *Acta regum*, umožnit v dostatečné míře kontrolu příslušných výsledků a v souvislosti s tím také jejich širší využití.<sup>102</sup> A to se ovšem může státi v úvodě a dalšími obrazovými přílohami, o nichž viz sub 11.

9. *Text listin s poznámkami.* Jsme u bodu, jemuž Friedrich ve svém programovém článku věnoval nejvíce pozornosti a který dnes (protože jde převážně o věci edičně technického rázu) nás nestaví před sporné otázky. Stačí, pokusím-li se tu shrnout několik připomínek, které ovšem během další práce ze zdroje vlastní ediční praxe budou rozmnoženy: a) V otázkách povahy transkripční považujeme pro nás za závazná pravidla transkripce textů latinských, českých a německých, jimiž se nyní řídí HŮ ČSAV. Podstatné je, že pravidla latinská se jen nepatrně liší od pravidel užívaných Friedrichem. b) V zjišťování razur, korektur a střídání inkoustu se omezíme jen na případy zcela nesporné, zejména pak ovšem takové, z nichž lze odvodit určité diplomatické závěry.<sup>103</sup> c) Zdokonalíme poněkud Friedrichem zavedený způsob, jak se vyznačuje typograficky užití listiny předchozí.<sup>104</sup> d) U všech listin, které se dochovaly toliko v převodech do češtiny nebo do němčiny, bude zjištěno, do jaké míry jsou dány podmínky k tomu, aby mohl být s úspěchem podniknut pokus o zpětnou rekonstrukci původního latinského textu. Rekonstruovaný latinský text bude otisknán paralelně vedle dochovaného českého nebo německého a typograficky bude vyznačeno, co je v rekonstruovaném textu více a co méně jisté.<sup>105</sup> e) Při vydávání kusů, dochovaných toliko v registrech papežských, se přidržíme v zásadě způsobu zavedeného Rodenbergem.<sup>106</sup> Na rozdíl od Friedricha nebudeme tedy nikdy rekonstruovat supponovaný<sup>107</sup> ztracený originál. Zda registra budeme posuzovati jako opisy v tom smyslu, že zjištěné chyby budou opravovány v textu, či jako originály, v nichž

se chyby ovšem opravují jen v poznámkách, bude třeba znovu uvážit a rozhodnout.<sup>108</sup> f) Proložené písmo nebudeme vyznačovat, rovněž nebudeme rozlišovat mezi užitím písma prodlouženého a majuskulního.<sup>109</sup> Všude tu je totiž leckdy přechod zcela neznatelný od jednoho k druhému. Pokud takové zvláštnosti mají význam pro charakterisování ruky písarské, bude na ně ovšem na svém místě pamatováno.

10. Úvod. Rozlišovati tu třeba mezi úvodem k prvému svazku nové řady diplomatáře (celého diplomatáře IV), úvody k svazkům V—VIII a úvodem k posledním, IX svazku, věnovanému formulářovým sbírkám. Úvod k svazku IV bude musit obsahovati ovšem, jako úvod ke každému nově organizovanému či jen reorganizovanému edičnímu podniku, v nové redakci především zhruba to, co podávám v tomto článku. Bude tu musit být dále také vyloženo, do jaké míry a v čem jsme se opřeli, připravující diplomatář, o práci předchozích generací od Palackého až po Friedricha a co je naším přínosem. V úvodě k svazku IX bude musit být vše to obdobně vyloženo se zřetelem k edici sbírek formulářových. Ale úvody ke každému svazku musí obsahovati také důkladné pojednání diplomatické, v němž by — zatím povšechně řečeno — byla zpracována veškerá česká diplomatická látka příslušného období, respektive (ve svazku IX) české sbírky formulářové. Tím se podstatně znovu odchylujeme od Friedricha, který vyslovil přesvědčení, že úvody k jeho diplomatáři nemohou obsahovat „jinde obvyklé pojednání o notářích a kancelářích“ a odůvodnil to velkou rozmanitostí látky svého diplomatáře.<sup>110</sup> Při tom spíše theoreticky (v závěru svého článku z r. 1906)<sup>111</sup> prohlásil, že konečným cílem diplomatáře je vybudovati českou diplomatiku a v úvodu k I. svazku<sup>112</sup> kodexu omezil úkol na okruh české listiny panovnícké, jejíž diplomatické zpracování by tvořilo komentář k jeho „Acta regum“. Ve skutečnosti totiž — jak známo — k realizaci těchto úkolů nepřistoupil, takže i Acta regum zůstala bez ohlášeného komentáře.<sup>113</sup>

V úvodu ke svazkům IV—VIII se pokusíme podat pro příslušné časové období skutečný obraz vývoje celého tehdejšího diplomatického materiálu<sup>114</sup> a všeho, co je s jeho vznikem a společenskou funkcí ve věcné souvislosti (počítaje v to i zařízení s tím související). Základní založení těchto pojednání bude podmíněno v jádře chápáním funkce listiny ve společnosti jako výslednice vztahů členů jejích jednotlivých tříd i skupin k listině tak, jak jsem jej vytkl v úvodě k nedávno vydané práci o české listině doby přemyslovské<sup>115</sup> a jak je v této práci také chápán a sledován. Nebude tu ovšem už omezení látkových, jež tam ještě z důvodů methodických byla nezbytná. Konkrétně se tu ovšem vždy vyjde z oné čelné skupiny listin, které byly vydány na jméno českého panovníka nebo příslušníků jeho rodu, pak se dostane pozornosti listině biskupské, listině nižších feudálů duchovních, nižších feudálů světských a posléze listině měst a jejich obyvatel. V každé skupině bude státi v popředí konkrétní zjištění, do jaké míry se její příslušníci fakticky (a v jaké funkci) účastnili diplomatické činnosti a jaká zařízení (kancelářské povahy) si za tím účelem vytvořili i jaká byla organizace a funkce těchto zařízení. Rozumí se, že se tato zjištění budou pohybovat vždy po dvou základních liniích, vydavatelské a příjemcké. Rozumí se také, že k realizaci celého tohoto programu je nezbytným předpokladem diplomatické zvládnutí všeho příslušného materiálu. Ale tím už je také podmíněno ústrojně spojení mezi diplomatickým úvodem jednotlivých svazků kodexu a výsledky, jichž musí být předem dosaženo na poli konkrétního zpracování celé příslušné

diplomatické látky. Zde tedy bude vhodné místo pro to, aby tu bylo vypreparováno grafické i stylistické dílo všech těch alespoň diplomaticky zjištěných osob, které se v české diplomatické látce příštusného období uplatnily, ať už graficky či stylisticky, a aby byly také přesně stanoveny jejich vzájemné vztahy. V rámci těchto výkladů bude ovšem také konkrétně odůvodněno vše, co k otázkám původu jednotlivých listin po stránce grafické či stylistické bylo prostě řečeno v jejich záhlavních poznámkách. Odkazy na úvod nahradí tu žádoucí odůvodnění každého takového soudu.<sup>116</sup> Nadto souborný ráz úvodního pojednání umožní podati v jeho rámci i řešení četných otázek, které by na půdě jednotlivých záhlavních poznámek vůbec nemohly býti řešeny.

Poněkud jinou strukturu bude musít mít ovšem diplomatický úvod k svazku IX, tedy k edici formulářových sbírek. Ze tu v popředí bude stát otázka vztahu mezi skutečným listinným materiálem a mezi formulářovými sbírkami, která je klíčem k zjištění funkce formulářových sbírek, vyplývá zcela jasně z toho, co jsem jinde už ukázal.<sup>117</sup> Další se ovšem ukáže teprve tehdy, až přistoupíme k přípravě vlastní edice těchto sbírek.

11. *Textové a obrazové přílohy.* V nynějším stadiu práce je ovšem možno jen naznačit, co vše a za jakým účelem by se po těch stránkách asi mělo v kodexu realizovat. Zcela předčasné by bylo, kdybych se třeba jen dotkl otázky, jak by cokoli z toho mělo být konkrétně zařízeno a uspořádáno. V kodexu musí být: a) textové a obrazové přílohy k jednotlivým svazkům IV—VIII, b) textové přílohy společné pro svazky IV—VIII, respektive dokonce i pro I—III, c) textové a obrazové přílohy pro svazek IX.

Ad a). Základem tu ovšem jsou seznamy a rejstříky Friedrichem už zavedené.<sup>118</sup> Navíc bude třeba dvou důležitých příloh obrazových výše už avisovaných:<sup>119</sup> jsou to: 1. Atlas všech typů pečetí domácích pečetitelů, na který se bude revokovat všude tam, kde se příslušný typ pečetí na materiálu vyskytne. 2. Atlas ukázek písma vybraných tak, aby jimi byly dokumentovány domácí ruce písařské, umožněno přezkoušení hlavních grafických zjištění, uložených v záhlavních poznámkách listin a ilustrováno to, co se čtenář doví o grafické stránce materiálu v úvodu.<sup>120</sup> Dále bude třeba také aspoň jedné nové přílohy textové, soupisu užitých pramenů a literatury s uvedením, jakým způsobem je zkráceně citována.

Ad b). Alespoň pro svazky IV—VIII bude třeba sestavit seznam zjištěných tu deperdit.<sup>121</sup> Dále tu bude třeba rejstříku pramenů. Friedrich — jak známo — místo rejstříků pramenů, zavedených běžně ve svazcích MGH, připojil u svazku I a II seznam listin jednak podle vydavatelů, jednak podle příjemců. Tyto seznamy mají sice některé nedostatky,<sup>122</sup> budou však vypracovány, jak bylo výše již naznačeno, také pro svazky IV—VIII. Naléhavě je však nyní ještě také třeba rejstříku pramenů, sestaveného podle archivů, v němž by byl podrobný soupis všeho materiálu nejen ze svazků IV—VIII, nýbrž i ze svazků I—III tak, aby zahrnul — jak je z věcných důvodů nezbytné — materiál celého diplomatáře v jednotném celku a toku.

Tento seznam by naprosto nebyl pouhým mechanicky sestaveným sumářem. Bylo by velmi účelné, aby — ovšem jen s omezením na domácí naše archivy — byl připojen úvodem k soupisu materiálu každého z nich stručný výklad o tom, kdy a jak tu bylo prováděno evidování materiálu ve všech základních jeho formách, jimiž jsou indorsátní prosté zápisy, signatury, soupisy a kopiáře. V jádře šlo by tu zajisté o souborné zpracování toho, co bude aspoň počínajíc IV svazkem u každé domácí listiny zjištěno o jejím docho-

vání a evidování. Kdyby se však podařilo získati potřebný počet externích spolupracovníků, bylo by nepochybně na místě pro tyto „malé dějiny našich starých feudálních archivů“, pro něž skýtá diplomatář základnu nad jiné vhodnou, shromáždití všechen materiál alespoň tak daleko za časovou mez diplomatáře, aby mohly být dovedeny nejméně do doby husitského revolučního hnutí.

Ad c). Speciální zaměření tohoto svazku nedovoluje ani tu zatím podat třeba jen rámcové návrhy.

12. *Publikace s diplomatářem související.* Každá taková práce obráží stav přípravných prací k diplomatáři z doby svého vzniku. Čím více jich v souvislosti s přípravou jeho vznikne,<sup>123</sup> tím bude diplomatář propracovanější, ovšem za předpokladu, že práce budou zaměřeny tak, aby methodicky správně dosáhly postupného zvládnutí všech dílčích i základních problémů s vydáním diplomatické látky souvisejících. Čím více pak takových prací bude také publikováno, tím více bude možno v diplomatáři zkrátiti záhlavní poznámky a vhodně nahraditi v jádře jen revokacemi na příslušné publikace. Nesporně už podstatně na vyšším stupni než tyto vlastní práce přípravné musí býti diplomatické úvody k jednotlivým svazkům diplomatáře, podaří-li se je vskutku připravit a pojmuti tak, jak je výše nastíněno, totiž jako obraz české listiny z určitého období let časovým rozsahem příslušného svazku diplomatáře daného. Domnívám se, že by pak ale bylo na místě, aby tyto úvody byly paralelně s vydáním v rámci diplomatáře vydávány ještě také samostatně. Tato druhá verze by měla být nikoli latinská, nýbrž česká a měla by být opatřena obrazovými přílohami v hojnějším výběru než tomu bude v diplomatáři.

Je konečně třeba aspoň rámcově už nyní pomýšleti i na publikaci, která by v plném smyslu toho slova zasloužila názvu Česká diplomatika doby přemyslovské, která by úkol jím vyjádřený dovedla postihnouti slovem i obrazem<sup>124</sup> v míře vědecké potřebě plně vyhovující a taktó přímo zavrholila práci na diplomatáři.<sup>125</sup>

#### POZNÁMKY

<sup>1</sup> O těchto pracích viz zejména v *mé* práci Český diplomatář (SPFFBU IV, 1955, str. 43—53).

<sup>2</sup> Jejich výčet a charakteristiku srov. v *mé* práci Pomocné vědy historické v ČSR 1945—1956 (ČSCH 1957, str. 1—26).

<sup>3</sup> Schůze se konala v červnu 1954. Zásady, které nyní předkládám, liší se ovšem už zase v některém ohledu od zásad, které jsem ještě tehdy předložil, respektive i od toho, co na tehdejší schůzi bylo přijato. To je přirozený důsledek dalšího postupu naší práce od r. 1954.

<sup>4</sup> Mezníkem je tu datum smrti Václava I.

<sup>5</sup> ČCH VI (1900), str. 223—243 v článku Český diplomatář a jeho program.

<sup>6</sup> Jak níže uvidíme, je totiž mezi obojím v některých případech dosti podstatný rozdíl.

<sup>7</sup> V článku citovaném tu v pozn. 2.

<sup>8</sup> Codex diplomaticus regni Bohemiae, Zprávy zemsk. arch. král. českého I (1906), str. 96—108.

<sup>9</sup> ČMM 66 (1946), str. 145—157.

<sup>10</sup> Takový ráz měl i rozsahem větší referát, který napsal do ČMM, jakmile se jeho řízení ujala nová redakce s B. Navrátilem v čele, A. L. Krejčík. Viz roč. 38 (1914), str. 293—300 o I a II sv. kodexu.

<sup>11</sup> Kritische Bemerkungen zu Friedrichs Codex dipl. nec non epist. (sic!) regni Bohemiae s podtitulem Studien zum älteren böhmischen Urkundenwesen (Prager Studien XVI, 1910). Na práci Kossovou nereagoval Friedrich, který se zřejmě ze zásady vyhýbal v jakékoli

formě polemikám. nýbrž *K. Krofta*, viz ČČH XVIII (1912), str. 211—220, místy však ne dosti určitě, ba rozpačitě.

<sup>12</sup> Str. 385—434.

<sup>13</sup> Str. 403. Jde o *Jakschovu* edici Monumenta hist. ducaatus Carinthiae.

<sup>14</sup> Str. 641—654.

<sup>15</sup> O některých, viz níže, zatím třeba povšechně říci, že kritika *Erbenova* při vši své důsaznosti (stojí na př. za to si přečíst, jak *Erben* intuitivně aspoň tušil, co jsem já později dokázal o domnělých Bočkových falsech, souvisících s kodexem olomouckým) byla nesena přezíravým postojem tehdejší německé vědy, vyjadřovaným heslem „bohemia non leguntur“.

<sup>16</sup> XIII (1910), str. 213—218. Referát *Pirchanův* je hlasem z téhož tábora jako práce *Kossova*, totiž z tábora tehdejších pražských Němců. Viz o tom níže v bodě 3.

<sup>17</sup> Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae edidit *Carolus Mäleczyński*, Tomus I, annos 971—1204 comprehendens. Wrocław 1956.

<sup>18</sup> Tiroler Urkundenbuch. Hgg. v. d. Historischen Kommission des Landesmuseums Ferdinandeum in Innsbruck, I. Abt., Band 2, 1200—1230, 1950.

<sup>19</sup> Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, Ergb. 1949.

<sup>20</sup> Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Osterreich. Vorbereitet von *O. Frh. v. Mitis*. Band I bearbeitet von *H. Fichtenau* u. *E. Zöllner*. Die Siegelurkunde der Babenberger bis 1215, 1950; Band II (zpracovatelé tíž); Die Siegelurkunde der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279, 1955; Band III (bearbeitet von *Mitis* u. *F. Gall*): Die Siegel der Babenberger, 1954.

<sup>21</sup> Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Udenburg und Eisenburg. Band I: Die Urkunden von 808—1270, 1955.

<sup>22</sup> Altenburger Urkundenbuch 976—1350. Bearbeitet von *Hans Patze*. Veröffentlich. der Thüringischen hist. Kommission, Band V, 1955.

<sup>23</sup> Viz *můj* referát o kodexu slezském (1. sešit) v článku Na okraj nejnovějších polských publikací diplomatických, Slezský sborník 51, referát o Babenberském diplomatári, který jsem napsal za spolupráce *S. Duškové* pro ČSČH IV (1956), str. 124—131, diplomatáře burgenlandského se týká *můj* článek Další studie k českému diplomatári, která má být otiskána v III. ročníku Hist. studií SAV. Referát o něm jsem napsal pro Mitteilungen des Staatsarchivs ve Vídni. O Altenburském diplomatári hodlám referovati co nejdříve. Zatím odkazuji na velmi instruktivní referát *H. Schieckela* v Archivmitteilungen VI, Heft 1 (1956). V korektuře doplňuji, že nedávno vyšel referát také v Historische Zeitschrift.

<sup>24</sup> Stručný soupis takových prací je nyní také v práci *Fr. Hefele*, cit. v pozn. 27.

<sup>25</sup> Tiroler Heimat XV (1951), str. 113—124.

<sup>26</sup> Podkladem článku je referát pronesený na sjezdu jihozápadoněm. archivářů v říjnu 1946 v Aulendorfu. Otiskěn byl na str. 93—103.

<sup>27</sup> Freiburger Urkundenbuch, Band I, 1940 (do r. 1284), Band II, 1952 (do r. 1300). Srov. z ref. zejména MIÜG 54 (1942), str. 540—543 (1944), str. 520—524, 61 (1953), str. 190—191, dále Histor. Zeitschrift 177 (1954), str. 578—579. V korektuře doplňuji, že vyšel už také 1. sešit 3 sv. freiburského diplomatáře r. 1955—1956. Viz MIÜG LXIV (1956) str. 439. Vydavatel diplomatáře, *Fr. Hefele* již zemřel.

<sup>28</sup> Jmenuji z nich alespoň ještě mladší práci *Fr. Hefela*, Lehre eines Urkundenbuches für die Sprachforschung (Archivalische Zeitschrift 50—51, 1955, str. 261—280) a práci *A. Solovjeva*, O potrebi izdania srpskog diplomatara, Istorický časop. SAN, Beograd 1954, str. 43—69, na který mne laskavě upozornil doc. dr. *J. Kabrda*.

<sup>29</sup> Srov. o tom leccos konkrétního v referátech citovaných v pozn. 23. Celkově jsem se pokusil věc charakterisovat především v pracích v pozn. 1 a 2.

<sup>30</sup> Snad prvá formulace této otázky je v článku *H. Forsta*, Regionale und institutionelle Urkundenbücher [Deutsche Geschichtsblätter 7 (1906), str. 51 a násl.]. Pěkně je vyložena v práci *Steinackrově* z r. 1951 a důsledky z celé věci jsou vyvozeny v úvodu k altenburskému diplomatári.

<sup>31</sup> ČČH VI (1906), str. 228. Obdobně je věc formulována také v úvodu k I sv. kodexu, str. VI.

<sup>32</sup> Touto formulací se liším po dobré úvaze od toho, co jsem navrhoval ještě na shora zmíněné schůzi z r. 1954, přimlouvaje se za chápání hranic Čech ve smyslu historickém s přibráním konkrétně Chebska a rakouského pomezí (Světla, Jeruš).

<sup>33</sup> Konkrétně je nyní akutní docílit takové reciprocity u kodexu slezského.

<sup>34</sup> Tak na př. vypadne — jistě ne ke škodě věci — listina žitavská, zachycená nyní v Reg. II, čís. 1458.

<sup>35</sup> Vskutku je dáno programové navázání *Friedrichovo* na Regesta jak jeho programovým článkem, tak také úvodem k I sv. zcela zřetelně. Tam na str. VI praví *Friedrich*:

Quod ad res, quae codice hocce continebuntur, pertinet, cum consilio historicum, qui ad hoc dellecti erant, constituimus, ut — quemadmodum olim Regesta — sic hoc opus omnia diplomata, epistulas, acta completeretur, quibus res atque publicae et privatae rationes iuris regni Bohemiae eiusque incolarum illustrantur. Na str. XI výslovně dodal, že kromě Bočkových fals u srovnání s Regesty vynechá ještě také „diplomata extranea, in quibus de Slavis Bavarium, Austriam, alias terras finitimas incolentibus mentiones fiunt“.

<sup>38</sup> Str. 642, ř. 3.

<sup>37</sup> V referátu o *Jakschových* Gurker Geschichtsquellen, MIOG XVIII, str. 385 praví *Redlich*: Es erscheint mir ernstlich zweifelhaft, ob bloße Anführung von Gurker Bischöfen in fremden Urkunden und Aufzeichnungen und ähnliches in die „Gurker Geschichtsquellen“ hineingehören, eigentlich fallen solche Erwähnungen und Zeugenschaften doch viel besser einem Regestenwerk zu.

<sup>38</sup> Viz na př. práci *L. Mikoletzkého*, Regesten und Regestentechnik. Anzeiger rak. akad. věd 87 (1950), str. 240—245.

<sup>39</sup> Oddělení Diplomata je ovšem institucionálním diplomatářem speciálního charakteru v tom smyslu, že se omezuje na materiál určitým činitelem vydaný a pomíjí ten, který jím byl přijat.

<sup>40</sup> O něm poznamenává *Steinacker* v práci z r. 1951, str. 117, že se sám v předmluvě k druhému svazku označuje za chápaný nikoli regionálně, nýbrž institucionálně.

<sup>41</sup> Zwackregesten.

<sup>42</sup> Viz o tom v úvodu zejména na str. 12.

<sup>43</sup> K otázce úplnosti se vrací *Steinacker* ve své práci opětovně a vždy její potřebu zdůrazňuje.

<sup>44</sup> Platí to — jak jsem upozornil v referátu shora zmíněném — na př. o kodexu slezském.

<sup>45</sup> Do kodexu pak nepříjdou vůbec takové listiny, v nichž jsou jmenování šlechtici, kteří byli usedlí jednak v našem sousedství, jednak také u nás, pokud listina se týká jen zaležitosti prvých, tedy nečeských. Konkrétně možno upozornit na případy některých „doplňků“ k moravskému kodexu, které navrhl *A. Zák* v článku Doplňky diplomatáře moravského, *Hlídko* XIX (1902), str. 591 a d. Rovněž mohou odpadnout listiny, v nichž jsou jmenovány osoby, které se sice označením svého původu hlásí k nám, ve skutečnosti jsou však pro nás cizinci. Viz na př. listinu, týkající se nečeských věcí, v níž se uvádí nějaký *Nicolaus* de Praga, který byl vikářem vratislavského kostela (CDS VII, 3, čís. 2482).

<sup>46</sup> Jejich seznam se objeví v konkordanci mezi kodexem a kodexem Bočkovým.

<sup>47</sup> *Friedrich* jen v ojedinělých případech uvedl ztracené listiny pod samostatnými čísly, v řadě případů vyřídil prostě poznámkou tam, kde byla o ztracené listině zmínka, někdy však takové zmínky vůbec přešel.

<sup>48</sup> Srov. v často citovaném článku *Steinackrově* z r. 1951, str. 114. Zjišťování a zachycování deperdit je v novějších kodexech věcí zcela běžnou.

<sup>49</sup> Úvod k sv. I, str. X: Quae quidem omnia hic ad verbum edita sunt, exceptis illis diplomatibus epistulisque extraneis, e quibus tantum res ad Bohemiam spectantes excerpti, ut sunt illa plurima diplomata imperatorum, in quibus duces aut episcopi B. et M. testes afferuntur.

<sup>50</sup> A oceněná také, jak jsme výše slyšeli, *Steinackrem*.

<sup>51</sup> Srov. CDB III, č. 166. Do jaké míry je správné to, co tu praví *Friedrich* v záhlavní poznámce, je pochybné.

<sup>52</sup> Ne ovšem tak daleko, jako na př. vydavatel burgenlandského diplomatáře *Wagner*, který do hlavní chronologické řady listin začlenil i zcela zřejmě fingoané listy. Viz o tom v mém referátu cit. v pozn. 23.

<sup>53</sup> V tom, co má být řazeno do první a co do druhé řady, kolísal. V ČCH VI, str. 239 praví, že do první řady dá takové kusy, které jsou sice částečně zpadělané, ale mají pravé jádro. Poněkud jinak se vyjádřil v úvodu k sv. I (str. VII) a opět jinak v úvodu k sv. III (str. VI).

<sup>54</sup> V právě vydaném katalogu kapitulních listin od *Eršila—Pražáka* je tento způsob zaveden s odvoláním na novější cizí práce. Srov. referát o katalogu v čís. 5 v rubrice referátů.

<sup>55</sup> Rozumí se, že jsou kusy podezřelé nebo nepravé od bezpečně pravých vhodným způsobem na prvý pohled odlišeny. Typograficky myslím velmi dobře vyhovuje způsob, jehož se nyní užívá ve vydání listin římských císařů v oddělení Diplomata MGH.

<sup>56</sup> V té souvislosti stojí za to k stále živému problému fals listinných citovati hlas *Hefelův* (z článku z r. 1950, str. 99): Wenn die Echtheitskritik künftig auch bei den Privaturkunden Anwendung findet, wird so manche Urkunde, die bisher als echt gegolten hat, sich als unecht oder gefälscht herausstellen, woraus dann die Forschung ihre Schlüsse ziehen kann.

<sup>57</sup> Kusy, dochované ve form. sbírkách, se objeví v hlavní chronologické řadě diplomatického materiálu jen tehdy, jsou-li jako skutečné listiny, resp. listy vsuktku přímo doloženy. Zjistiti všechny tyto případy (o nichž se do nedávna vědělo jen velmi sporadicky) náleží mezi klíčové součásti celkového úkolu zvládnout problém formulářových sbírek tak, jak jeho zvládnutí chápeme.

<sup>58</sup> Alespoň pokud jde o rozdělení látky do dvou řad, bude patrně něco podobného provedeno v Babenberském diplomatáři, jehož další svazek nebo svazky mají přiměsti nejruznější materiál, týkající se dějin Babenberků zřejmě ve formě regist.

<sup>59</sup> U mandátů příjemce skutečný je totožný s tím, v jehož prospěch byl mandát vydán. <sup>60</sup> Theoreticky je nezbytně správné provést výslovné vyloučení materiálu toho druhu hned u skupiny prvé, třebaže v praxi — pokud vím — se objeví takové případy až u materiálu, který by se v zásadě hlásil do skupiny druhé nebo dalších. Viz na př. Reg. I, čís. 1017 = CDB III, čís. 10 a k tomu vysvětlivky v *Šebánka—Duškové Krit. komentáři* a tamže v dalších číslech, na př. 11—19.

<sup>61</sup> Jsou to v prvé řadě t. zv. přísahy věrnosti cizích vydavatelů pro českého panovníka, které vznikaly vesměs v král. české kanceláři. Srov. o tom v práci S. *Duškové*, *Listina světských feudálů* (Sborník arch. prací VI, 1, str. 207).

<sup>62</sup> Krácení bude prováděno důsledně jen v rámci kodexu samého tak, aby ani tu nebyla překročena zásada, že uživatel kodexu má při práci jen s ním samým vystačit.

<sup>63</sup> Je-li k nám přímo adresována, patří zajiště do skupiny třetí.

<sup>64</sup> Friedrich v této věci postupoval velmi nestejně, nikdy ovšem nezachytil takové případy, které jsou dochovány jen v pozdějších transumptech.

<sup>65</sup> Obojí není možno ovšem od sebe odlučovat, zpravidla jde spolu ruku v ruce.

<sup>66</sup> Rozumí se na př., že v písemnostech, v nichž jsou čeští činitelé jen spoluvydavatelé, budeme postupovat jako v listinách vydavatelů českých jen v tom případě, když příslušná písemnost vznikla českou diplomatickou činností, jinak jako u cizích.

<sup>67</sup> Potřebu přehlednosti zdůrazňuje na př. *Steinacker* ve své práci z r. 1951 mezi hlavními požadavky, které v moderním diplomatáři musí být splněny.

<sup>68</sup> Ponechávám tu zatím vůbec stranou skutečnost, že jako činitel přehled usnadňující budou fungovati rejstříky v každém svazku diplomatáře.

<sup>69</sup> ČCH VI, str. 239.

<sup>70</sup> Patrný jsou v materiálu, dochovaném v jeho pozůstalosti diplomatářové, z níž část počínajíc r. 1241 byla před několika měsíci rozhodnutím HÚ ČSAV u nás depositárně uložena a je z podstatné části již zde zpracována.

<sup>71</sup> Přece však nikoli tak často, aby se s tím spokojil zřejmě po stránce jazykové velmi nedůtklivý *Pírchan*, jak svědčí jeho výše zmíněný referát.

<sup>72</sup> Velmi pěkné poučení o tom je obsaženo v práci belgického historika *F. Vercautereny*, přístupné mně jen v ruském překladě, s nadsisem *Raboty po istorii srednich vekov v 1945—1954 godach*, *Voprosy istorii* 1956, str. 204—221.

<sup>73</sup> *Friedrich* — ostatně stejně jako editoři ještě posledních svazků v ediční řadě *Diplomata MGH* postupují velmi často tak, že v listinách bez data denního uvedou v řádce datovací jen příslušné datum roční, časové zařazení listiny však provedou k určitému termínu dennímu, k němuž se kus dá podle různých známek přiřadit. Tento postup způsobuje však — jak víme ze zkušenosti — značný zmatek při řazení výpisků z listin a proto by měl být rozhodně opuštěn.

<sup>74</sup> Připomínka je namířena proti těm kritikům diplomatářů, kteří dovedou s vážnou tváří uvažovat o tom, jestli ten či onen záhlavní regist je tu „správný“.

<sup>75</sup> Srov. jak věc stylisoval *Friedrich* v úvodu k I svazku, str. VIII. Ve smyslu textové kritického považoval ovšem za potřebné přihlížet k opisům, dochovaným vedle originálů, jestliže byl na př. originál porušen a text bylo třeba rekonstruovati na základě opisů, druhou stránku věci viz níže.

<sup>76</sup> Str. 230—231.

<sup>77</sup> Tato jeho praxe zanechala stopy i ještě v *Hrubého* ACRB. Viz na př. v sv. I, čís. 11, kde měla být nejen uvedena, nýbrž i zužitkována konfirmace Karlova, oúštěná v II. svazku *Archivu* pod čís. 53.

<sup>78</sup> Srov. jeho práci o konfirmaci doksanského privilegia z r. 1276, o níž referuje níže S. *Dušková*. Srov. však také v katalogu listin kapitulního archivu, který vydal *Pražské* spolu s *J. Eršilem*, a o němž bude v čís. 5. můj referát. Tam je případ také zvláště komentován a rozhojnen novým postřehem.

<sup>79</sup> V některých případech jsou uvedeny opisy z důvodů, které vůbec nejsou patrné, rozhodně i v tom je značné kolísání.

<sup>80</sup> O tom, v jakém stavu shlédal dotavadní výzkum pro diplomatář, podal *Friedrich*

střízlivou zprávu ve svém programovém článku, str. 229. Tamže avisoval i potřebu, aby se provedl výzkum od základů znovu. Tento nový *Friedrichův* výzkum byl však v době, kdy vydávání diplomatáře už bylo v běhu, to jest r. 1906, ještě dosti v počátcích, jak ukazuje, co *Friedrich* sám o věci pověděl ve svém článku z r. 1906 na str. 107. Třeba si tu všimnout toho, že o některých archívech tu *Friedrich* říká, že byly prozkoumány, o jiných však, že jich bylo jen „použito“.

<sup>80a</sup> Původně jsme se chtěli omezit zásadně na sledování opisového materiálu do r. 1310. Program jsme rozšířili, přijavše připomínky, které byly v tom smyslu předneseny na schůzi o kodexu z r. 1954.

<sup>81</sup> Na důležitost tohoto materiálu jsem upozornil zejména v práci Kapitoly z české diplomatiky (ČMM 66, 1946, str. 28 a násl.) a v práci Z problémů slezského kodexu (Neznámá listina Václava I. pro hrobnické johanity), Slezský sborník 49 (1951), str. 1–16. V prvé z nich je také ukázáno, že překlady je třeba pravidelně sledovat zhruba do konce 16. stol.

<sup>82</sup> V některých okruzích je situace na prvý pohled jasná a základní kodexy jsou dobře známy a uváděny lecky pod obecně vžitým názvem. Tak je tomu na př. v okruhu vyšehradském, olomoucko-troměřickém, velehradském, v některých okruzích je však třeba základní kodexy teprve určití pečlivým srovnáním všeho opisového materiálu, který se tu dochoval.

<sup>83</sup> Netýká se to ovšem takových případů, kdy rozdíl mezi dvojím vyhotovením jsou vskutku podstatné. Tam, kde jsou však jen drobné, zjistíme, že konfirmace přejímá některý detail prvního a jiný zdánlivě z druhého exempláře.

<sup>84</sup> Přesně formuloval věc na př. *Wagner* v úvodu své edice, str. XIII.

<sup>85</sup> Praxi zavedenou v MGH zachovávají také vydavatelé Babenberského diplomatáře.

<sup>86</sup> Signatury se jinak objeví zčásti v souvislosti s indorsáty, soustavněji v rejstříku pramenů, o němž viz níže v bodě 11.

<sup>87</sup> Str. 99.

<sup>88</sup> Srov. ČCH VI, str. 239. *Friedrich* navrhl tehdy uvádět rozměry listiny formou zlomku, v němž by čítec znamenal výšku listiny a jmenovatel šířku listiny v milimetrech. Proti uvádění rozměrů listin vyslovil jsem se již několikrát, po prvé — tuším — ve zprávě o novém svazku katalogu listin archivu korunního (ČMM 67, str. 154) a vyložil, proč je mám za zbytečné.

<sup>89</sup> Konce řádků exempláře druhého budou zachyceny v poznámkách.

<sup>90</sup> Tak je tomu na př. v přijímeckém prostředí oslavanském.

<sup>91</sup> Jen pro potřeby vydavatele diplomatáře, nikoli pro diplomatář, žádal *Friedrich*, aby se zaznamenaly „staré přípisky na rubu listiny učiněné, po případě též staré archivní signatury“ (ČCH VI, str. 234). Při pořizování fotografií však tamže vyžadoval náležitý zřetel jen „k současným poznámkám dorsálními“.

<sup>92</sup> Nezaznamenával je ovšem úplně. Ani nám se nepodaří docílit tu úplnosti, protože poznámky jsou lecky velmi setřelé a vybledlé. Specialista v oboru listin papežských mohl by tu vykonati zajisté více, na druhé straně i specialistovi může kodex vykonati zachycením poznámek kancelářských dobré služby.

<sup>93</sup> Tak na př. *Friedrich* sice zachytil indorsát na listině litomyšlské CDB II, č. 289 A1, teprve *Pražák* však zjistil, že indorsát touž rukou psaný je také na exempláři A1 doksanské listiny CDB II, č. 286 (ve své práci, o níž níže referuje *S. Dušková*) a já jsem zjistil, že exemplář A2 litomyšlské listiny CDB II, č. 289 nese indorsát téže ruky. (SPFFBU 1956 řady histor. čís. 3, str. 92.)

<sup>94</sup> I tu možno použít zkušeností zejména z Kritického komentáře, jádro věci je ostatně už i v mých Archívech zrušených klášterů.

<sup>95</sup> V diplomatáři slezském v poznámkách, přivěšených ke koroboraci. Tam však velmi snadno unikne vůbec pozornosti.

<sup>96</sup> Důležité je, všimati si soustavně i popisů pečeti, které jsou uvedeny v starých transumptech kodexových listin. Zvláště cenné jsou takové popisy, když se příslušná pečeť nebo vůbec celá listina dnes už nedochovala. Viz na př. popis pečeti Vratislava II. na listině bradištské (CDB I, č. 80), který se nám dochoval na poměrně mladém transumpu této listiny. Jak známo, upozornil naň prvý teprve *V. Hrubý* ve svých Třech studiích. Viz také jiný takový zajímavý případ, na který jsem upozornil v práci Velké imunitní privilegium pro kostel olomoucký z r. 1256 [Zprávy anthropol. společnosti IV (1951), str. 24–27].

<sup>97</sup> Str. 239.

<sup>98</sup> Ani tu však ne důsledně, jak jsem upozornil již ve výše cit. referátu, str. 154.

<sup>99</sup> Aby se zkratky nestaly nesrozumitelnými (viz, co o této věci napsal *Redlich* v referátu

o kodexu *Jakschové* MÜG 18, str. 385—386), bude připojen u každého svazku seznam užívaných zkratk, viz o tom v bodě 11.

<sup>100</sup> I to je prakticky už zavedeno v Kritickém komentáři.

<sup>101</sup> Pravidelně bude tedy vpracována do formulace výsledků literatury i její citace.

<sup>102</sup> Srov. co *jsem* o věci pověděl v opětovně cit. referátu, str. 155. Další zkušenosti nás v praxi jasně poučily, že pokud si sami nevybudujeme celý diplomatický aparát, není možné soudy Friedrichovy ověřovati.

<sup>103</sup> *Friedrich* — pravda — výborně viděl. Přesto v některých případech myslím, že nemůžeme potvrdit, že by byla vskutku razura, resp. změna inkoustu, kde ji zaznamenává v otiscích listin.

<sup>104</sup> Srov. o tom v mém častěji cit. referátu, str. 156.

<sup>105</sup> V této věci podal *jsem* již aspoň zčásti konkrétní návrh v Kapitolách z české diplomatiky, str. 50 a násl.

<sup>106</sup> *Epistolae saeculi XIII e regestis pontificum Romanorum selectae*, tomus I—III (1883—1894).

<sup>107</sup> Zda ovšem je supponován právem, není jisté, jak je naznačeno níže v referátě S. Duškové o práci Bockové.

<sup>108</sup> Při edici budeme tu někdy v rozpacích, které by mohla rozptýlit jen nová kolace textů v registrech dochovaných.

<sup>109</sup> Obojí měl *Friedrich* zavedeno.

<sup>110</sup> Úvod k I sv., str. XI: Operum, in quibus diplomata typis exscribuntur, introductionibus nonnumquam intexta est etiam dissertatio de cancellaria et notariis, a quibus diplomata confecta sunt. Sed operis huius, quo tam diversae originis chartae in unum colliguntur, peculiaris natura, quominus usum hunc servare possim, prohibet.

<sup>111</sup> Str. 108.

<sup>112</sup> Str. XI. Itaque ne de cancellaria quidem ducum regumque Bohemiae hoc loco agendum esse videtur: quam quidem rem eo magis excusationem habituram esse spero quod rei accuratius pleniusque pertractandae propediem occasio mihi dabitur in commentariis, quibus imaginum delectum prosecturum sum, quem sub titulo „Acta regum Bohemiae selecta phototypice expressa“ operi meo addere libet.

<sup>113</sup> Srov. v mé zprávě o III. sešitě Acta regum, ČMM 61 (1937), str. 259.

<sup>114</sup> V úvodu ke sv. IV nemůžeme ovšem začítí výklad r. 1241. Bude nezbytné alespoň u listin panovníckých začítí hned počátkem vlády Václava I., tedy r. 1230. Termíny v ostatních skupinách se podají podle souvislosti grafických a stylistických v nich. Protože *Friedrichem* vydaný III svazek sahá jen do května 1238 a materiál od této doby do konce r. 1240 — jehož vydání má svěřeno Z. Kristen — nebyl ještě publikován, budeme sice do května 1238 revokovati na výsledky Friedrichovy (a pokud s nimi nesouhlasíme připojíme stanovisko své), odtud do konce r. 1240 musíme se přidržet jen výsledků svých, neboť jsme *Friedrichův* materiál pro tato léta neměli k dispozici.

<sup>115</sup> Sborník archívních prací VI, 1, str. 136 a násl.

<sup>116</sup> Překontrolování identifikací grafických bude umožněno přílohami obrazovými, o nichž viz v bodě 11.

<sup>117</sup> Srov. zejména v mé práci K otázce slovenik v českém diplomatáři [v článku mém a S. Duškové] Studie k českému diplomatáři, Hist. štúdie SAV (1956), str. 242 a násl.]

<sup>118</sup> Konkrétně všechny ty, které má *Friedrich* v II. sv. kodexu.

<sup>119</sup> Srov. v bodě 6 a 8.

<sup>120</sup> Věc se ovšem týká i rukou pisařů indorsátů.

<sup>121</sup> Vřadití deperditá do základní chronologické řady listin bylo by méně vhodné, značná jejich část je totiž jen velmi neurčitě datovatelná. Velmi pěkně je zpracován seznam deperdit na př. v Babenberském diplomatáři.

<sup>122</sup> Jádro jejich spočívá v tom, že pojem příjemce v některých případech není jednoznačně řešitelný.

<sup>123</sup> Rozumí se, tím nemíním jen takové práce, které vznikají na našem pracovišti. Čím mnohostrannější bude zájem o themata diplomatická z našeho období přemyslovského, tím lépe.

<sup>124</sup> Toto obrazové pokračování by ovšem musilo mít reprezentativní ráz dosavadních Acta regum. V nich by bylo účelné pokračovati, bude však třeba založití druhou serií, která by přinesla ve vybraných ukázkách dokonale reprodukce listin nekrálovských u nás z celého období přemyslovského.

<sup>125</sup> Jazykovou korekturu tohoto článku laskavě provedl dr. Arnošt Lamprecht. Děkuji mu za to srdečně.

## ПРИНЦИПЫ ИЗДАНИЯ ЧЕШСКОГО СБОРНИКА ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ АКТОВ

Основная чешская средневековистическая публикация, чешский сборник дипломатических актов (*Codex diplomaticus et epistolaris Bohemiae et Moraviae*) был доведен своим основателем Г. Фридрихом (в двух полных томах и в третьем неполном томе) с древнейших времен до мая 1238 г. Во время второй мировой войны Г. Фридрих умер (в 1943 г.). Свыше десяти лет принимает автор приведенной статьи, сперва неофициально, затем, с 1954 г., официально, участие в работах, которые должны были бы подготовить условия к дальнейшему изданию сборника. Работы дошли до того предела, когда является совсем целесообразным сформулировать, по возможности точно, принципы, которые надо при издании сборника соблюдать. В настоящее время было бы желательно открыть прения по этим принципам.

При формулировке принципов автор исходит из следующих трех источников: 1. Из правил, использованных Г. Фридрихом при издании сборника и из наблюдений рецензентов сочинения Г. Фридриха. 2. Из данных, приобретенных изучением других, более новых работ автора. 3. Из опыта, достигнутого в результате собственной работы автора над материалом чешского сборника дипломатических актов вплоть до 1310 г. Принципы резюмирует автор в 12 пунктах: 1. Что входит в чешский сборник дипломатических актов. 2. Форма доступа к сборнику, обработки и упорядочения дипломатического материала. 3. Язык издания. 4. Заголовок (номер, дата резюме — *regestum*). 5. Сохранение материала актов (какие сохранения надо отметить). 6. Данные о местонахождении и описание данного акта. 7. Ссылка на шрифты, резюме из актов, репродукции и литературу. 8. Обработка материала. 9. Текст актов с примечаниями. 10. Введение. 11. Приложения с текстами и рисунками. 12. Публикации, относящиеся к сборнику дипломатических актов.

В центре внимания вовсе не находятся лишь вопросы техники издания (вопросы археографического характера), а прежде всего основные вопросы методического подхода к материалу и его обработки. Автор, например, решает особенно подробно вопрос, что именно входит в состав сборника дипломатических актов, и выражает мнение, что по характеру дела должен каждый сборник дипломатических актов выполнять научную функцию как сборника, так и резюме. В дальнейшем автор пытается привести цельную классификацию всего материала для сборника, результатом которой было бы предложение, как и в какой форме надо издать каждый акт. До сих пор, как известно, издания отличались значительной непоследовательностью. Автор хочет ее в своей статье устранить. В ней мы также найдем дальнейшее предложение автора: Осуществить два хронологических ряда — первого основного и второго дополнительного. Предложение является лишь доведением до конца упомянутой классификации материала.

*Перевел: Иржи Бронец*

## DIE GRUNDSÄTZE FÜR DIE HERAUSGABE DES BÖHMISCHEN DIPLOMATARS

Der Verfasser bittet den Leser die Grundsätze als eine naturgemäße Fortsetzung seiner Studie „Zum böhmischen Diplomatar“ [SPFFBU IV (1955) C, Nr. 2, S. 43 SS] aufzufassen. Die Vorbereitungen zur weiteren Herausgabe des Diplomatars sind nun soweit gediehen, daß es unbedingt nötig erscheint, die Editionsgrundsätze für dasselbe bekanntzugeben und auf diese Weise eine Diskussion über alle damit zusammenhängenden Probleme anzuregen.

Diese Grundsätze beruhen: 1. Auf den einst von Friedrich formulierten und auch tatsächlich verwirklichten Grundsätzen in Hinblick auf kritische Bemerkungen, die von allen Rezensenten der von Friedrich bislang herausgegebenen Bände herrühren. 2. Auf Kenntnissen, welche durch das Studium verschiedener, namentlich neuerer Editionen von Diplomataren und der sich mit der Frage der Herausgabe von Diplomataren befassenden Literatur erworben wurden. 3. Auf Grund eigener Beschäftigung und daraus erwachsenen Erfahrungen mit dem gesamten Urkundenmaterial des Diplomatars.

Die Grundsätze sind in 12 Punkten zusammengefaßt: 1. Was für ein Stoff gehört in das Diplomatar. 2. Die Form des Zutrittes zum diplomatischen Stoff wie auch die Bearbeitung und das chronologische Ordnen desselben. 3. In welcher Sprache soll der Kommentar zur Edition abgefaßt werden. 4. Die Kopfangaben (Nummer, Datum, Regest). 5. Die Überlieferung des Materials (welche Überlieferungen sind aufzunehmen). 6. Die Herkunfts-

angaben und die Beschreibung der Stücke. 7. Angaben von Editionen vollständiger Texte, von Regestenwerken, Reproduktionen und der hieher gehörigen Literatur. 8. Die Bearbeitung des Stoffes. 9. Die Urkundenabdrucke und Anmerkungen. 10. Einleitung. 11. Text und Bilderbeilagen. 12. Weitere mit dem Diplomatar zusammenhängenden Veröffentlichungen.

Im Mittelpunkt der Betrachtungen stehen bei weitem nicht lediglich editionstechnische sondern methodische Fragen, die das Problem des Zutritts zum Stoffe und seine Bearbeitung betreffen. Es wurde daher beispielsweise ausführlich die Frage erörtert, wie die Grenze der Zugehörigkeit des Stoffes zum Diplomatar gezogen werden sollte. Dabei muß freilich in konkretem Falle nicht außer acht gelassen werden, daß das böhmische Diplomatar den faktischen Bedürfnissen so angepaßt werden muß, daß es nicht nur die Funktion eines Diplomatars, sondern auch eine solche der Regesten erfüllt.

Der Verfasser strebt weiter eine derartige totale Gliederung des ganzen Urkundenstoffes an, derzufolge sich von selbst ergeben würde, auf welche Weise ein jedes Stück behandelt und herausgegeben werden soll. Bekanntlich herrscht auch in modernen Urkundenbüchern in dieser Hinsicht eine gewisse Unklarheit, die nun durch die Gliederung des Stoffes beseitigt wird. Aus derselben Gliederung resultiert auch der Vorschlag des Verfassers auf Einteilung des Stoffes (vom Material, welches den Charakter von Formularen besitzt abgesehen) in zwei chronologische Reihen, von denen die erste alle jene Stücke brächte, die den Grundstock des böhmischen Urkundenstoffes ausmachen, die zweite hingegen nur „Zweckregesten“ von übrigen zum Diplomatar gehörigen Stücken enthielte.

J. Š.